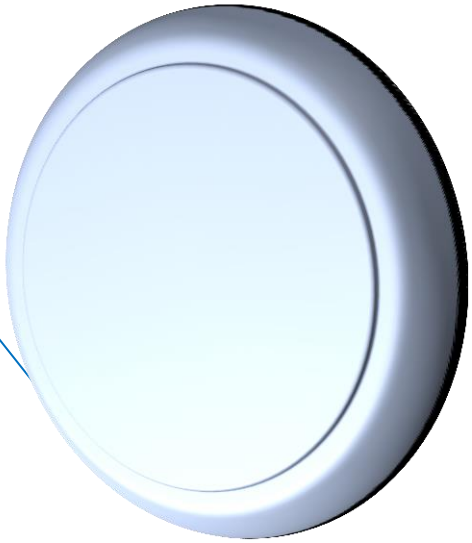

Slimību profilakses un kontroles centrs

Narkotiku lietošanas paradumi un tendences Latvijā

Narkotiku lietotāju kohortas pētījuma 8.posma rezultāti

Rīga, 2015

Darbs ir pārpublicējams daļēji vai pilnībā, norādot sekojošu atsauci:

Ķīvīte A., Vanaga D., Trapencieris M., Kaupe R. (2015). Narkotiku lietošanas paradumi un tendences Latvijā. Narkotiku lietotāju kohortas pētījuma 8.posma rezultāti. Rīga: Slimību profilakses un kontroles centrs, DIA+LOGS

© Anda Ķīvīte, Diāna Vanaga, Mārcis Trapencieris, Ruta Kaupe, 2015

© Slimību profilakses un kontroles centrs, 2015

© Biedrība „DIA+LOGS" Atbalsta centrs visiem, kurus skar HIV/AIDS, 2015

Saturs

Saturs 2
Pētījuma kopsavilkums 4
Executive summary 7
Ievads 10
1. Pētījuma materiāls un metodes 11
1.1. Pētījuma dizains un atlases veidošanas principi 11
1.2. Pētījuma instrumentārijs 11
1.3. Lauka darba realizācija 14
2. Pētījuma rezultāti 16
2.1. Narkotiku lietotāju sociāli demogrāfiskais raksturojums 16
2.1.1. Dzimums 16
2.1.2. Vecums 16
2.1.3. Tautība 17
2.1.4. Dzīvesvieta 18
2.1.5. Izglītība 18
2.1.6. Mājsaimniecības modelis un dzīves vide 19
2.1.7. Riskanta mājsaimniecības locekļu uzvedība 20
2.1.8. Nodarbinātība 22
2.1.9. Ienākumi 25
2.1.10. Sociālā palīdzība 27
2.1.11. Sabiedrības grupas 28
2.2. Narkotiku lietošana 29
2.2.1. Narkotiku pamēģināšana 29
2.2.2. Visbiežāk lietotās vielas 31
2.2.3. Saskarsme ar dīleriem un iztērētā summa 36
2.3. Alkohola lietošana 37
2.4. Riskanta uzvedība 38
2.4.1. Pārdozēšana 38
2.4.2. Kopīga injicēšanas piederumu izmantošana 41
2.4.3. Seksuālās attiecības 45
2.5. Respondentu dzīves kvalitātes pašvērtējums 47
2.6. Veselības stāvokļa pašvērtējums 48
2.7. Atkarības smagums 50
2.8. Infekcijas slimības 52
2.8.1. Vīrushepatīts C 52

2.8.2. HIV infekcija 53
2.8.3. Vīrushepatīts B 54
2.8.4. Sifiliss 54
2.9. Ārstēšanās un kaitējuma mazināšanas pakalpojumu izmantošana 55
2.9.1. Narkoloģiskā palīdzība 55
2.9.2. Kaitējuma mazināšana 56
2.10. Saskare ar tiesībsargājošām iestādēm 57
2.10.1. Ekspertīzes 57
2.10.2. Atrašanās ieslodzījumā 58
3. Narkotiku lietotāju skaita aprēķins 61
Pielikums. Pētījumā izmantotā respondentu pamatanketa 64

Pētījuma kopsavilkums

Narkotiku lietotāju kohortas pētījums Latvijā uzsākts 2006.gadā, un 2014.gadā notika jau tā astotais posms. Katrā pētījuma posmā pamatā tiek aptaujāti vieni un tie paši respondenti, bet vajadzības gadījumā kohortā tiek iekļauti arī jauni narkotiku lietotāji. Kopumā kopš pirmā kohortas pētījuma posma 2006. gadā vismaz vienā pētījuma posmā aptaujāti vairāk kā 1400 narkotiku lietotāji. 2014.gadā pētījumā analizēta informācija par 539 personām (399 ziņojuma sadaļā par infekcijas slimību izplatību).

Pētījuma astotais posms realizēts piecās Latvijas ģeogrāfiskajās teritorijās – Rīgā, Jūrmalā, Olainē, Liepājā un Bauskā. Vadošais zema sliekšņa centrs lauka darba koordinēšanā un īstenošanā bija biedrība „DIA+LOGS".

Trešā daļa (33,8%) 2014.gada pētījuma dalībnieku bija sievietes. Respondentu vidējais vecums bija 33,9 gadi. Desmitā daļa (10,9%) respondentu pētījuma veikšanas brīdī nebija pārsniegusi 24 gadu vecumu. Vairāk kā puse (68,6%) pētījuma dalībnieku ir krievu tautības. Lielākā daļa (80,3%) narkotiku lietotāju kā savu dzīvesvietu uzrādījuši Rīgu. Vairāk kā trešā daļa respondentu (37,3%) nav ieguvuši pat vidējo izglītību. Piektā daļa respondentu (21,1%) atzīmē, ka dzīvo vieni, bet vairāk kā puse (52,3%) pētījuma dalībnieku dzīvo kopā ar partneri. 2014.gada pētījuma posmā ir pieaudzis to narkotiku lietotāju īpatsvars, kuri atzīmē, ka strādā, turklāt uz rakstiska līguma pamata (40,4%).

Pētījuma astotajā posmā piektā daļa narkotiku lietotāju norāda, ka dzīvo kopā ar kādu, kurš pārmērīgi lieto alkoholu (21,7%), un 40,8% respondentu kāds no mājsaimniecības locekļiem arī lieto narkotikas.

Pētījuma atlasi galvenokārt veido narkotiku lietotāji ar ilgu lietošanas stāžu, proti, lielākā daļa (78,6%) respondentu narkotikas lieto 10 un vairāk gadus. Narkotiku lietotāju īpatsvars ar īsu stāžu (līdz 2 gadiem) ir 3,4%. Vairums pētījuma dalībnieku klasificējami kā vairāku vielu lietotāji. Proti, tikai trešā daļa (30,4%) narkotiku lietotāju norādījuši, ka pēdējo 30 dienu laikā lietojuši tikai vienu narkotisko vielu. Attiecībā uz narkotisko vielu nesenu lietošanu (pēdējo 30 dienu laikā) – amfetamīnu atzīmējuši 85,0% kohortas pētījuma astotā posma dalībnieku. Otra biežāk atzīmētā viela ir heroīns – to lietojuši 59,6% respondentu. Trešā biežāk lietotā viela ir marihuāna / hašišs, kuras lietošanu pēdējā mēneša laikā atzīmē teju ceturtā daļa pētījuma dalībnieku – 23,0%. Neviens pētījuma dalībnieks nav atzīmējis LSD vai ekstazī nesenu lietošanu. Astoņos pētījuma gados novērojama visnotaļ vienmērīga tendence pieaugt amfetamīnu lietošanai pēdējā mēneša laikā. 2014.gadā praktiski visi narkotiku lietotāji, kuri atzīmējuši amfetamīna vai heroīna lietošanu pēdējo 30 dienu laikā, to lietojuši injicējot. Amfetamīnu injicējuši 99,3% respondentu un heroīnu – 99,1% aptaujāto.

Katru dienu alkoholu lietojusi piektā daļa (22,5%) respondentu. Reizi nedēļā vai biežāk kopumā alkoholu lietojuši vairāk kā puse (65,6%) pētījuma dalībnieku.

Kohortas pētījuma astotā posma rezultāti rāda, ka dzīves laikā narkotikas pārdozējuši nedaudz mazāk kā puse (43,6%) pētījuma dalībnieku. Attiecībā uz nesenu (pēdējā gada laikā) narkotisko vielu pārdozēšanu, 2014.gada pētījumā rādītājs ir nedaudz augstāks kā iepriekšējā pētījuma posmā (9,3%). Amfetamīnu lietotāju vidū pārdozēšana ir retāk sastopama nekā starp heroīna lietotājiem.

Trešā daļa (34,1%) narkotiku lietotāju atbildējuši, ka nekad dzīvē nav injicējuši narkotikas, izmantojot kopīgas šļirces vai adatas. Kopīga šļirču / adatu izmantošana pēdējo 6 mēnešu laikā kopš 2007.gada ir ievērojami samazinājusies – no 30,2% līdz 2,0% 2014.gadā, kas kopumā vērtējams pozitīvi, taču jāņem vērā pētījuma lauka darba veicēju sacītais, ka nereti datu vākšanas laikā jūtama respondentu vēlme sniegt sociāli korektas atbildes.

Narkotiku lietotāju, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā bijuši seksuāli aktīvi, īpatsvars kohortas pētījuma astotajā posmā ir 94,4%. Kopš 2009.gada seksuāli aktīvo narkotiku lietotāju īpatsvars veido stabilu pieauguma tendenci. Seksuālas attiecības pēdējo 30 dienu laikā ar vairāk nekā vienu partneri bijušas aptuveni trešdaļai seksuāli aktīvo respondentu (32,5%). Prezervatīvu pēdējā dzimumakta laikā izmantojuši vairāk kā puse (61,7%) respondentu, kas ir labākais visa kohortas pētījuma laikā identificētais rādītājs.

No visiem respondentiem 22,6% atzīst, ka kaut reizi dzīvē ir snieguši seksa pakalpojumus par samaksu. 14,8% no visiem respondentiem atzīmē seksa pakalpojumu sniegšanu pēdējā gada laikā.

Respondenti savu dzīves kvalitāti vērtē visnotaļ pozitīvi. Tikai 10,8% narkotiku lietotāju savas dzīves kvalitāti vērtē kā sliktu vai ļoti sliktu. Salīdzinot ar 2013.gadu, ir samazinājies to narkotiku lietotāju īpatsvars, kuri savu veselību vērtē kā lielisku vai ļoti labu. Iepriekšējā pētījuma posmā šādi savu veselību vērtēja 9,7% respondentu, bet 2014.gadā – tikai 5,2%. 46,1% savu veselību uzskata par labu un 42,5% par viduvēju. Savu veselību uzskata par sliktu 6,2% respondentu.

Vīrushepatīta C prevalence narkotiku lietotāju populācijā veido 84,2%, HIV prevalence - 28,6%, vīrushepatīta B prevalence - 3,0% un sifilisa tests pozitīvs bija 1,3% indivīdu.

Pētījuma astotajā posmā ievērojami mazāks īpatsvars respondentu (4,1%), salīdzinot ar iepriekšējiem pētījuma posmiem, atzīmējuši, ka pēdējā gada laikā ir ārstējušies no narkotiku atkarības jebkādā ārstniecības programmā. Kopumā dzīves laikā jebkādā ārstēšanas programmā no narkotiku atkarības centušies atbrīvoties 44,4% pētījuma dalībnieku. Visbiežāk respondenti ārstējušies detoksikācijas programmā vai ambulatori pie narkologa. Niecīgs ir buprenorfīna

programmā ārstēto personu īpatsvars – šādas terapija pieredze ir tikai 2,8% narkotiku lietotāju. Zems ir arī personu īpatsvars ar pieredzi metadona programmā – 15,8%, tomēr šis īpatsvars ir teju divreiz augstāks kā 2013.gadā ziņotais (7,8%).

Dzīves laikā stacionāro HIV profilakses punktu ir apmeklējuši teju visi narkotiku lietotāji (94,8%). Taču pēdējā mēneša laikā šo pakalpojumu izmantojusi vien trešā daļa respondentu (36,4%). Arī ielu darbinieka pakalpojumus kaut reizi dzīvē izmantojuši teju visi respondenti (90,5%). Un šis pakalpojums ir vadošais, ko narkotiku lietotāji izmantojuši arī pēdējā mēneša laikā (84,0%). Mobilās vienības pakalpojumi bijuši pieejami 67,0% narkotiku lietotāju. Pēdējā mēneša laikā mobilās vienības pakalpojumus izmantojuši 34,3% respondentu. Respondentiem tika jautāts, cik šļirces kopumā (bez maksas un par maksu) viņi ir ieguvuši pēdējo 30 dienu laikā. Vairāk kā trešā daļa (38,9%) pētījuma dalībnieku uzrādījuši šļirču skaitu, kas ir mazāks par 30, kas nozīmē, ka narkotiku lietotājam nav bijusi pieejama vismaz viena sterila šļirce dienā.

Veiktu narkotisko vielu ekspertīzi pēdējā gada laikā pētījuma astotā posma respondenti atzīmē 20,9% gadījumu. Atrašanās ieslodzījumā mūža prevalences rādītājs ir 43,6%. Teju puse ieslodzījumā bijušo respondentu (49,1%) atzīst, ka ieslodzījuma laikā ir lietojuši narkotikas. No pētījuma dalībniekiem, kas ieslodzījumā lietojuši narkotikas, teju visi (90,4%) tās lietojuši arī injekciju veidā. Savukārt no tiem, kuri injicējuši, vairums (84,9%) šim nolūkam izmantojuši nesterilus piederumus.

Aprēķināts, ka 2014.gadā Latvijā bija aptuveni 9350 jeb 7,3 augsta riska narkotiku lietotāji uz 1000 15–64 gadus veciem iedzīvotājiem.

Executive summary

Riga Drug User's Cohort Study (RDUCS) has been launched in 2006 and in 2014 the 8th wave of the study took place. In each stage of the research the same respondents are reached. But in the case of necessity also new drug users are included in the study. Overall, since the first wave of the cohort study in 2006 in at least one wave of the research more than 1,400 drug users are questioned. In this report information on 539 persons is analysed (399 in the section on infectious diseases). Eighth wave of the research has been carried out in five geographical areas of Latvia - in Riga, Jurmala, Olaine, Liepaja and Bauska. The field work of the study was led and coordinated by the low-threshold centre "DIA + LOGS".

One third (33.8%) of the study participants were women. The average age of respondents was 33.9 years. One tenth (10.9%) of the respondents did not exceed 24 years of age at the time of the study. More than a half (68.6%) of participants are Russians. The majority (80.3%) of drug users reported Riga as their place of residence. More than a third of respondents (37.3%) have not got even secondary education. Fifth of respondents (21.1%) mentioned that they live alone, but more than a half (52.3%) of study subjects reported that they are living with a partner. In the 8th wave of the study an increase in the proportion of drug users who notes that they work to a written contract basis (40.4%) is observed.

One fifth of drug users indicate that they are living with someone who abuse alcohol (21.7%) and 40.8% of respondents are living with someone who also use drugs.

The study sample consists mainly of respondents with a long career of drug use. The majority (78.6%) of respondents use drugs more than 10 years. Proportion of drug users with a short career of drug use (up to 2 years) is 3.4%. Most of the participants could be classified as a multi-substance users. I.e. only a third (30.4%) of drug users pointed out that over the last 30 days they have used only one drug. Speaking about a recent drug use (within last 30 days) – amphetamine use was noted by 85.0 % of the study participants. The second most frequently reported substance is heroin – it is used by 59.6% of respondents. The third most frequently substance used is marijuana / hashish, which is used within last month by 23.0% of the study participants. No study participant has reported recent use of LSD or ecstasy. In eight years of the study a fairly steady trend of increase in the recent amphetamine use is observed. In 2014 nearly all drug users who noted amphetamine or heroin use in the past 30 days, used it by injection. Amphetamines are injected by 99.3% of respondents, and heroin – by 99.1% of respondents.

Alcohol is consumed daily by one fifth (22.5%) of respondents. Once a week or more often alcohol is used by more than a half (65.6 %) of the study subjects.

Lifetime drug overdose is reported by a little less than a half (43.6%) of the subjects. With regard to the recent (last year) drug overdose, the result shown in 2014 survey is slightly higher than in the previous waves of the study (9.3%). Among amphetamine users the overdose is less prevalent than among heroin users.

One third (34.1%) of drug users said that they have never injected drugs using shared syringes or needles. Syringe / needles sharing in the last 6 months has decreased significantly - from 30.2% in 2007 to 2.0% in 2014 which is a positive tendency, but the information received from the field workers should be taken into account that often the respondents felt the desire to provide socially correct answers as they are in close and long-term contact with the employees.

Proportion of drug users who have been sexually active in the last 12 months is 94.4%. Since 2009 the proportion of sexually active respondents has grown annually. Sexual contacts in the last 30 days with more than one partner are reported by about a third of sexually active respondents (32.5%). Condom is used during the last sexual intercourse by more than half (61.7%) of the respondents which is the best score since the beginning of the cohort study.

Of all respondents, 22.6% admit that at some time in their life they have provided sex services. 14.8% of all respondents have provided sex services during the last year.

Respondents rate their quality of life positive. Only 10.8% of drug users report their quality of life as poor or very poor.

Compared with 2013, the proportion of drug users who rate their health as excellent or very good has decreased. In previous wave of the research such evaluation was provided by 9.7% of respondents, while in 2014 – by only 5.2%. 46.1% considered their health as good and 42.5 % - as moderate. Their health as poor is rated by 6.2% of respondents.

Hepatitis C prevalence among drug users in the population made up 84.2%, HIV prevalence - 28.6%, the prevalence of viral hepatitis B - 3.0 % and a positive test for syphilis was found for 1.3% of study subjects.

In the eighth wave of the study a significantly smaller proportion of respondents (4.1%) (when compared with the previous phases of the study), noted that they have undergone any of drug treatment programmes. Overall, the lifetime prevalence of participation in any drug addiction treatment program is 44.4 %. The treatment programmes most often undergone by drug users are the detoxification program and the visits at an outpatient addiction specialist. Negligible proportion of drug users has experiences the buprenorphine program (2.8%). The proportion of respondents who have experienced methadone programme is also low (15.8%), nevertheless this rate is almost twice as high as the one reported in 2013 (7.8%).

A stationary HIV prevention unit (low threshold centre) is visited by almost all drug users during their lifetime (94.8%). But within the last month these services are used by only a third of respondents (36.4%). Also the services of an outreach worker have been used by almost all respondents at least once in their lifetime (90.5%). And this service is a leading one used by the drug users within last month (84.0%). The services of a mobile unit (van) have been available for 67.0% of drug users. The van is visited by one third of the drug users within the last month (34.3%). Respondents were asked on how many syringes (for free and for a fee) they have gained over the past 30 days. More than one-third (38.9%) of study subjects showed a number of syringes of less than 30, which means that they didn't have at least one clean syringe per day.

Drug expertise during the last year has been experienced by 20.9% of the drug users. The lifetime prevalence of imprisonment is 43.6% among the study population. Close to a half of the ever imprisoned respondents (49.1%) acknowledge that they have used drugs while imprisoned. Of the study participants who have used drugs in prison, almost all (90.4%) have used them by injection. Of those who injected drugs in prison, the majority (84.9%) have used unsterile paraphernalia for this purpose.

It is estimated that in 2014 in Latvia there were around 9350 (or 7.3 per 1000 population aged 15-64) of high-risk drug users.

Ievads

Nelegālo narkotisko vielu lietošana joprojām ir uzskatāma par vienu no nozīmīgākajiem izaicinājumiem sabiedrības veselības nozarē Eiropā, tostarp arī Latvijā. Līdztekus tādām jaunām nozares aktualitātēm kā dažādu jauno psihoaktīvo vielu lietošana, medikamentu kā apreibinošu vielu izmantošana, stimulantu lietošanas izplatības pieaugums, kanabioīdu ilgstošas lietošanas ietekme uz veselību u.tml., joprojām diemžēl aktualitāti nezaudē jau ilgāku laiku novērotās problēmas – tādas kā opioīdu lietošana, atkarības ārstēšanas programmu pieejamība, efektivitāte un kvalitāte un narkotiku lietotāju populācijas novecošanās[1].

Literatūrā atrodami pārliecinoši pierādījumi tam, ka atkarību izraisošo vielu lietošana rada ievērojamus finansiālus zaudējumus valstij. Tas saistīts gan ar tiešu kaitējumu, ko narkotiku lietošana rada indivīda veselībai (piemēram, asins un seksuālās pārneses, kā arī bakteriālas infekcijas slimības), gan ar netiešiem finansiāliem zaudējumiem, kas saistīti ar darba ražīguma krišanos narkotiku lietotāju un viņu ģimenes locekļu vidū, atkarīgo personu paaugstinātu un pāragru mirstību, noziedzību, u.tml.[1].

Tādēļ, lai ieviestu un arvien uzlabotu atkarības vielu lietošanas ierobežošanas politiku un atbilstošās aktivitātes valstī, ir nepieciešama pareiza un aktuāla informācija par konkrētajiem jautājumiem[1]. Viens no pierādījumu avotiem nozares politikas veidošanai Latvijā ir šis kohortas pētījums, kura ietvaros 2014.gadā norisinājās jau tā astotais posms. Kohortas pētījuma rezultāti ļauj identificēt un uzraudzīt dažādu narkotisko vielu lietošanas tendences valstī. Tāpat pētījums sniedz priekšstatu par tādu ar narkotiku lietošanu saistītu veselības problēmu kā infekcijas, vielu pārdozēšana u.c. izplatību narkotiku lietotāju populācijā, kā arī ļauj novērtēt jau esošo atkarības ārstēšanas un kaitējuma mazināšanas pakalpojumu pieejamību un kvalitāti[2].

Kohortas pētījuma 2014.gada posma uzdevumi formulēti šādi:

- noteikt izplatītāko narkotisko, psihotropo vielu tipu – opioīdu, psihotropo medikamentu, marihuānas, amfetamīnu un citu vielu – izplatības līmeni; klasificēt problemātiskos narkotisko vielu lietotājus pēc sociāldemogrāfiskajiem rādītājiem un riskantajiem lietošanas modeļiem; iegūt informāciju par jaunām, mazāk izplatītām vielām un to izplatības līmeni problemātisko narkotiku lietotāju vidū;
- noskaidrot narkotiku lietotāju inficēšanās statusu ar infekcijas slimībām (HIV, vīrushepatīti B un C un sifiliss), nodrošinot pirms un pēc testa konsultāciju.

[1] Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centrs (2016). Eiropas ziņojums par narkotikām 2016: Tendences un aktualitātes, 2016. Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

[2] Trapencieris M., Sniķere S., Pētersons A., Kaupe R. (2014). Narkotiku lietošanas paradumi un tendences Latvijā. Narkotiku lietotāju kohortas pētījuma 7. posma rezultāti. Rīga: Slimību profilakses un kontroles centrs, DIA+LOGS

1. Pētījuma materiāls un metodes

1.1. Pētījuma dizains un atlases veidošanas principi

2006.gadā norisinājās šī pētījuma pirmais posms. Pētījuma dizains formulējams kā atvērts kohortas tipa pētījums. Proti, katrā pētījuma posmā jeb pēc noteiktiem laika intervāliem pētnieki cenšas atrast un aptaujāt jeb sekot līdzi vieniem un tiem pašiem narkotiku lietotājiem. Tomēr katrā pētījuma posmā tiek iekļauti arī jauni respondenti. Pētījuma prospektīvais dizains ļauj ilgstoši sekot respondentu dzīves gājumam, sniedzot priekšstatu par dažādu veselības un ar to saistīto uzvedības faktoru izmaiņām laikā.

Pētījuma atlase tiek veidota pēc t.s. „sniega bumbas" principa *(snowball sampling)*. Tajā respondenti tiek pētījumā iesaistīti pēc tā dēvētā „ķēdes principa" *(chain referral)*. Proti, katram pētījuma dalībniekam tiek lūgts pētījumā iesaistīt arī savus līdzbiedrus jeb kontaktpersonas. Sākotnēji rekrutēto respondentu attīstīto ķēžu apstāšanās gadījumā pētījumā tiek iesaistīti jauni respondenti, līdz sasniegts pētījumam nepieciešamais atlases lielums. Šī metode nenodrošina narkotiku lietotāju randomizētu atlasi, līdz ar to iegūtos rezultātus nevar viennozīmīgi attiecināt uz mērķa populāciju kopumā.

2014.gada pētījuma posmā izmantota iepriekšējos septiņos posmos ievāktā kontaktinformācija un ziņas par demogrāfiskajiem rādītājiem par katru respondentu, tādējādi identificējot un atkārtoti iesaistot pētījumā iepriekšējo posmu dalībniekus.

1.2. Pētījuma instrumentārijs

1.2.1.tabulā apkopotas ziņas par dažādos kohortas pētījuma posmos notikušajām izmaiņām pētījuma pamatanketā.

1.2.1.tabula Pētījuma pamatanketas raksturojums dažādos pētījuma posmos

Pētījuma posma realizācijas gads	Pamatanketas raksturojums
2006.	Anketa aptver tikai dažas no narkotiku lietotāju dzīves jomām / tēmām.
2007.	Anketa tiek paplašināta un aptver sekojošas tēmas: a) ģimenes statuss un sociālā vide, b) izglītība un nodarbinātība, c) dzīves kvalitāte, d) vielu lietošanas izplatība, e) riskanta uzvedība un tās izraisītās sekas, f) saslimstība ar asinīm pārnēsājamām infekcijas slimībām, g) atkarības smagums un ārstēšanās no narkotiku atkarības izraisītām problēmām, h) nokļūšana saskarē ar tiesībsargājošām iestādēm.
2008.	Tiek vienkāršots iepriekšējos gados lietoto jautājumu formulējums. Anketā iekļauti jauni jautājumi / jautājumu bloki: a) narkotiku lietotāju fiziskās un emocionālās veselības stāvoklis, b) jautājumi par bērniem, c) jautājums par vakcināciju pret vīrushepatītiem.
2009.	Tiek vienkāršots iepriekšējos gados lietoto jautājumu formulējums. Izslēgts jautājums par alkohola lietošanu un lietošanas veidu.
2010.	Tiek ieviestas precīzākas gadījumu definīcijas atsevišķās anketas daļās. Anketā iekļauti jauni jautājumi / jautājumu bloki: a) narkotiku lietotāju dzīves kvalitāte, b) apmierinātība ar ārstēšanos no narkotiku atkarības izraisītām problēmām, c) narkotiku cenas Latvijā.
2011.	Pētījums šajā gadā netiek īstenots.
2012.	Tiek paplašināts jautājumu loks par narkoloģiskās palīdzības programmu un pakalpojumu izmantošanu. Anketā iekļauti jauni jautājumi / jautājumu bloki: a) pašnāvnieciskā uzvedība, b) HIV ārstēšana un līdzestība,

	c) jauno psihoaktīvo vielu lietošana, d) alkohola lietošanas daudzums un biežums, e) seksuāli transmisīvās infekcijas, f) citas saslimšanas un ģimenes ārsta apmeklēšana, g) zināšanām par HIV.
2013.	Anketā iekļauti jauni jautājumi par vēlmi iesaistīties metadona un buprenorfīna programmās. Jautājumi par ārstēšanos no infekcijas slimībām pārcelti uz pirms un pēc testa konsultēšanas datu ieguves protokolu.
2014.	Izslēgti vairāki jautājumi / jautājumu bloki: a) pašnāvnieciskā uzvedība, b) ģimenes ārsta apmeklēšana, c) darba veids, kas padodas vislabāk, d) zināšanas, kur saņemt sociālo palīdzību. Anketā iekļauti jauni jautājumi / jautājumu bloki: a) narkotiku lietošana nepilngadīgo bērnu vidū, b) jauno psihoaktīvo vielu lietošana, c) saskarsme ar dīleriem, d) ierosinājumi kaitējuma mazināšanas pakalpojumu uzlabošanai, e) aizvietojošās terapijas pārtraukšanas iemesli, f) vajadzība pēc sociālā atbalsta.

Jāatzīmē, ka minēto izmaiņu rezultātā anketas jautājumu formulējums kļuvis precīzāks un vienkāršāks, tomēr tas ir ietekmējis atbilžu salīdzināmību starp atsevišķiem pētījuma posmiem (piemēram, par pārdozēšanu un riskantu seksuālu uzvedību).

Tā kā liela daļa mērķa grupas ir krievu valodā runājošie, aptaujas anketa visos pētījuma posmos ir veidota divās valodās – latviešu un krievu.

Papildus pamatanketai pētījumā tiek izmantota nesasniegto respondentu anketa, kurā lauka darbinieki atzīmē konkrēto indivīdu nesasniegšanas iemeslus. Gadījumos, kad respondenta nesasniegšanas iemesls ir atrašanās ieslodzījumā, lauka darbinieki noskaidro provizorisko soda izciešanas termiņa beigu laiku.

Vēl pētījumā tiek izmantota respondentu kontaktu lapa, kurā iekļauts respondenta anonīmais kods (sastāvošs no dzimuma, iniciāļiem un dzimšanas datuma), informācija par intervijas vietu un intervijas veikšanas datumu. Šī informācija tiek izmantota respondenta un tā

kontaktpersonu identificēšanai nākamajos pētījuma posmos, kā arī narkotiku lietotāju populācijas lieluma modelēšanai (izmantojot *capture-recapture* metodi, apvienojot šo informāciju ar narkotiku lietotājiem citos datu avotos).

Kopš 2012.gada pētījuma ietvaros narkotiku lietotāji tiek ne vien anketēti, bet viņiem tiek veikti arī eksprestesti HIV, vīrushepatītu B un C, kā arī sifilisa ierosinātāju klātbūtnes organismā noteikšanai (gadījumā, ja saņemta informētā piekrišana). Ziņu vākšanai par eksprestestu rezultātiem un ar tiem saistītajiem jautājumiem tiek izmantota atsevišķa veidlapa.

1.3. Lauka darba realizācija

Narkotiku lietotāji, sevišķi problemātisko narkotiku lietotāji *(Problem Drug Users (PDU))* ir viena no tā saucamajām grūti aizsniedzamajām *(hard reachable)* mērķa grupām, kuras, baidoties no nosodījuma vai saskares ar tiesībsargājošām iestādēm, cenšas izvairīties no ziņu sniegšanas par sevi. Līdz ar to respondentu iesaistīšanai pētījumā nepieciešami īpaši pieredzējuši un sagatavoti speciālisti. Tādēļ lauka darba veikšanai tika izvēlēti t.s. zema sliekšņa centru darbinieki, kuri ar mērķa grupas pārstāvjiem strādā ikdienā, tādēļ ir mērķa grupas atpazīti un uzticami. 2014.gadā pētījums realizēts piecās Latvijas ģeogrāfiskajās teritorijās – Rīgā, Jūrmalā, Olainē, Liepājā un Bauskā. Vadošais zema sliekšņa centrs lauka darba koordinēšanā un īstenošanā bija biedrība „DIA+LOGS".

Pētījuma astotajā posmā respondenti par dalību pētījumā saņēma dāvanu 5 eiro vērtībā:

- mobilo sakaru priekšapmaksas karti 3 eiro vērtībā - par veiktajiem eksprestestiem,
- konfektes, kafiju, tēju, cepumus, ūdeni, prezervatīvus - par atbildēm uz anketas jautājumiem.

Kopumā kopš pirmā kohortas pētījuma posma 2006. gadā vismaz vienā pētījuma posmā aptaujāti vairāk kā 1400 narkotiku lietotāji. 2014.gadā pētījumā piedalījās 555 narkotiku lietotāji. No tiem 6 personas šajā kohortas pētījumā iekļautas pirmo reizi, proti, šie narkotiku lietotāji nav piedalījušies iepriekšējos pētījuma posmos. Visas šīs personas ir gados jauni narkotiku lietotāji (jaunāki par 25 gadiem), un viņu narkotiku lietošanas stāžs nepārsniedz 3 gadus.

No 555 respondentiem par divām personām datubāzē iztrūka informācija gan par pamata anketas datiem, gan eksprestestu rezultātiem, tādēļ tās no turpmākās datu apstrādes tika izslēgtas (kopumā analizēta informācija par 553 indivīdiem). Vēl par 14 personām datubāzē informācija bija pieejama tikai par eksprestestu rezultātiem un ar testēšanu saistītajiem jautājumiem. Tādējādi šīs personas tika izslēgtas no datu analīzes par pamata aptaujas anketas jautājumiem. Tātad pamata anketas datu analīzē iekļautas 539 personas.

Saskaņā ar darba uzdevumu, ne visiem pētījuma dalībniekiem netika veikti eksprestesti. Informācija par testu rezultātiem bija pieejama par 399 narkotiku lietotājiem. Šāds respondentu skaits analizēts ziņojuma 2.8.nodaļā (Infekcijas slimības).

2. Pētījuma rezultāti

2.1. Narkotiku lietotāju sociāli demogrāfiskais raksturojums

2.1.1. Dzimums

Attiecībā uz pētījuma respondentu dzimumu tendences 2014.gadā saglabājušās līdzīgas kā iepriekšējos pētījuma posmos, proti, aptuveni viena trešdaļa pētījuma dalībnieku ir sievietes (33,8%; n=182). Tātad pētījuma atlases dzimuma struktūra ievērojami atšķiras no Latvijas vispārējās populācijas (vecumā no 15-64 gadiem) dzimuma sadalījuma (skat. 2.1.1.1.tabulu).

2.1.1.1.tabula Kohortas pētījuma dalībnieku sadalījums pēc dzimuma (%)

Dzimums	Pētījuma posma realizācijas gads								
	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.	2014.	2014.[3]
Vīrieši	67,8	68,2	66,0	66,0	67,9	67,1	67,7	66,2	48,4
Sievietes	32,2	31,8	34,0	34,0	32,1	32,9	32,3	33,8	51,6

2.1.2. Vecums

2014.gada pētījuma posma dalībnieku vidējais vecums ir par gadu augstāks kā iepriekšējā pētījuma posmā (attiecīgi 33,9 (standartnovirze 7,9) un 32,7 gadi) (skat. 2.1.2.1.tabulu), kas ir likumsakarīgi, ņemot vērā pētījuma prospektīvo dizainu un faktu, ka jaunākajā pētījuma posmā iekļauts mazs skaits jaunu dalībnieku. Jaunākais pētījuma dalībnieks bija 18 gadus vecs, vecākais – 62 gadus vecs. Dalībnieku modālais vecums ir 29 gadi, mediānais – 33 gadi.

Astotajā kohortas pētījuma posmā desmitā daļa respondentu (10,9%; n=59) nav sasniegusi 25 gadu vecumu. Piektā daļa narkotiku lietotāju (20,6%; n=111) ir vecumā no 25-29 gadiem. Lielākais respondentu īpatsvars (27,3%; n=147) ir vecumā no 30-34 gadiem. Vecumā no 35-39 gadiem pētījuma veikšanas brīdī ir 21,0% (n=113) respondentu, vecumā no 40-44 gadiem – 9,6% (n=52) respondentu un augstākajā vecuma grupā (45 vai vairāk gadi) – 10,6% (n=57) pētījuma dalībnieku (skat. 2.1.2.1.attēlu). Salīdzinot ar 2013.gada pētījuma posmu, samazinājies ir personu īpatsvars jaunākajā vecuma grupā (iepriekšējā pētījuma posmā tas bija 14,5%).

Astotā kohortas posma dalībnieču sieviešu vidū gados jaunu narkotiku lietotāju īpatsvars ir nedaudz augstāks kā vīriešu vidū (skat. 2.1.2.1.attēlu).

[3] Centrālās statistikas pārvaldes dati par iedzīvotāju skaitu 2014.gada sākumā

2.1.2.1.attēls 2014. gada kohortas pētījuma dalībnieku kopējais un dzimuma stratificētais sadalījums pēc vecuma (%)

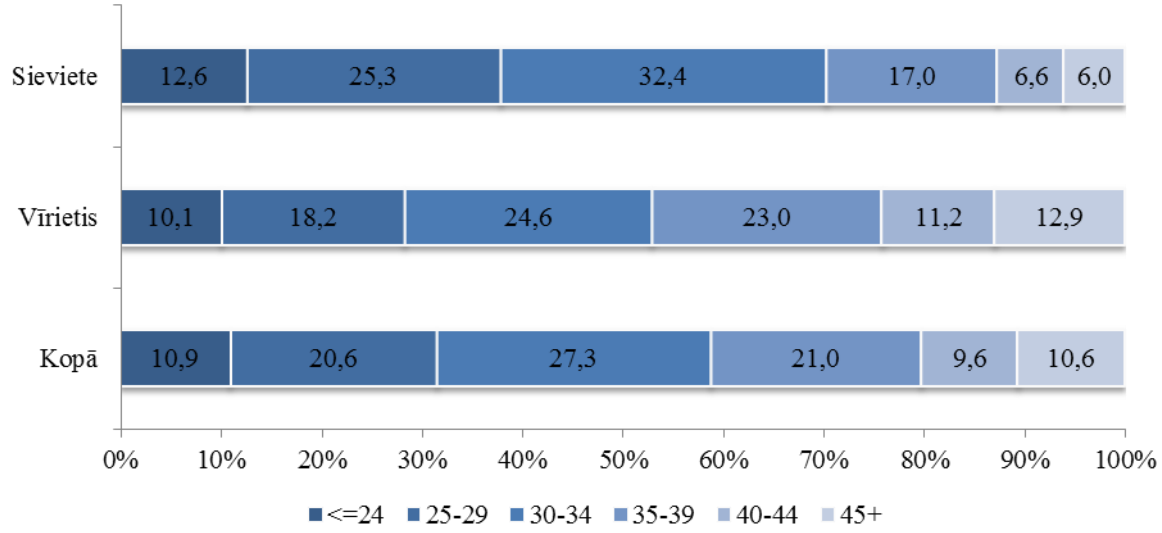

2.1.2.1.tabula Pētījuma dalībnieku vecumā līdz 25 gadiem īpatsvars un respondentu vidējais vecums

	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	**2007.**	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**
Izlases apjoms (n)	553	614	634	530	499	514	529	539
Vidējais aritmētiskais vecums (gadi)	29,8	30,4	29,8	31,4	31,8	33,0	32,7	33,9
Jaunāku par 25 gadiem respondentu īpatsvars (%)	34,2	26,4	26,4	23,4	19,4	9,0	14,6	10,9

2.1.3. Tautība

Astotā posma pētījuma dalībnieku sadalījums pēc tautības līdzinās iepriekšējo posmu atlasēm, proti, lielākā daļa dalībnieku ir krievu tautības (68,6%; n=362), otra biežāk minētā tautība ir latviešu (23,3%; n=123), savukārt 8,1% personu (n=43) atzīmējuši, ka ir citas tautības pārstāvji (skat. 2.1.2.3.tabulu). Trīs biežāk minētās tautības ir čigānu, ukraiņu un baltkrievu.

2.1.3.1.tabula Respondentu sadalījums pēc tautības (%)

Tautība	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.	2014.
Latvietis	33,0	25,8	21,0	21,9	23,1	21,8	23,5	23,3
Krievs	55,5	63,8	69,4	68,3	67,5	68,3	68,0	68,6
Cita	11,5	10,4	9,6	9,8	9,4	9,9	8,5	8,1

2.1.4. Dzīvesvieta

Lielākā daļa pētījuma dalībnieku kā savu dzīvesvietu uzrādījuši Rīgu (80,3%; n=432). Otra biežāk uzrādītā pilsēta ir Bauska (3,7%; n=20), trešā – Olaine (3,3%; n=18). Jūrmala un Liepāja katra uzrādīta 2,8% (n=15) gadījumu. Citas pilsētas atzīmētas ievērojami retāk.

Visbiežāk norādītā dzīvesvietas teritorija Rīgā ir Vidzemes priekšpilsēta (tostarp Purvciems, Jugla) – to atzīmējuši teju puse (46,5%) galvaspilsētā dzīvojošo respondentu. Visretāk atzīmētās priekšpilsētas ir Zemgales (6,8%) un Ziemeļu (3,9%) (skat. 2.1.4.1.attēlu).

2.1.4.1.attēls Rīgā dzīvojošo 2014. gada kohortas pētījuma dalībnieku sadalījums pēc priekšpilsētas, kurā atrodas dzīvesvieta (%)

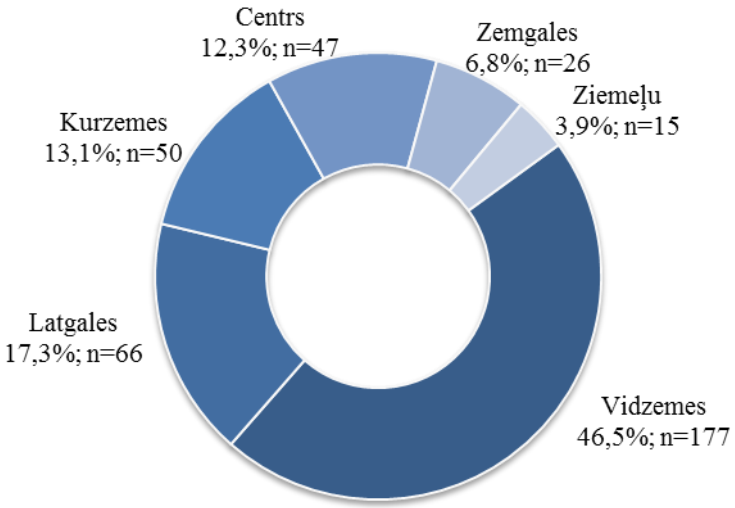

2.1.5. Izglītība

Analizējot astotā kohortas pētījuma posma rezultātus par respondentu izglītības līmeni, secināms, ka tendences saglabājušās iepriekš aprakstītās, proti, mazs ir tādu narkotiku lietotāju īpatsvars, kuri ieguvuši augstāko (vai vismaz studējuši augstskolā, to neabsolvējot) izglītību – tādi ir tikai 5,4% (n=29) pētījuma dalībnieku. Redzams, ka vairāk kā trešā daļa respondentu (37,3%; n=199) nav ieguvuši pat vidējo izglītību (skat. 2.1.5.1.tabulu).

Jau iepriekšējā kohortas pētījuma posma ziņojumā minēts, ka izglītības līmenis narkotiku lietotāju vidū ir zemāks kā vispārējā Latvijas populācijā un ka šāds novērojums ir likumsakarīgs, proti, atkarības dēļ mainās personas prioritātes, un tādi dzīves sociāli ekonomiskie aspekti kā izglītība, darbs, nereti tiek pamesti novārtā[4].

2.1.5.1.tabula Respondentu sadalījums pēc izglītības līmeņa (%)

Izglītības līmenis	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.	2014.
Nepabeigta pamata	12,0	8,4	8,4	7,0	7,4	5,1	6,1	5,1
Pamata	18,5	22,3	22,0	22,3	18,6	20,0	23,3	19,3
Nepabeigta vidējā / arodizglītība bez vidējās	11,6	12,6	13,9	11,5	11,2	11,8	12,3	12,9
Vidējā	36,9	33,4	32,2	35,9	35,9	34,5	28,2	32,6
Vidējā speciālā / profesionālā	15,5	17,4	19,0	17,2	19,8	22,4	25,9	24,7
Nepabeigta augstākā	3,6	3,8	3,3	4,7	5,0	3,9	2,7	3,0
Augstākā	1,9	2,1	1,3	1,5	2,0	2,4	1,7	2,4

2.1.6. Mājsaimniecības modelis un dzīves vide

Salīdzinot ar 2013.gada pētījuma posmu, 2014.gada posmā ievērojami zemāks ir to narkotiku lietotāju īpatsvars, kuri atzīmējuši, ka dzīvo vieni – 21,1% 2013.gadā un 12,8% 2014.gadā. Pieaudzis ir to respondentu īpatsvars, kuri vienā mājsaimniecībā dzīvo kopā ar partneri – attiecīgi 52,3% iepriekšējā gadā un 64,9% pētījuma astotajā posmā. Līdzīgi kā iepriekšējā gadā, trešā daļa narkotiku lietotāju atzīmē, ka dzīvo kopā ar vecākiem (34,7%). Ceturtā daļa (23,8%) dzīvo kopā ar bērniem. Šie abi rādītāji, salīdzinot ar iepriekšējo pētījuma posmu, ir nedaudz pieauguši. Citas kopdzīves formas (ar brāļiem / māsām, citiem radiniekiem, draugiem) atzīmētas ievērojami retāk (skat. 2.1.6.1.tabulu).

Sievietes kopdzīvi ar partneri atzīmē biežāk kā vīrieši (attiecīgi 75,8% un 59,0%). Arī kopdzīvi ar bērniem sievietes atzīmē divreiz biežāk (35,8% sievietēm un 17,4% vīriešiem). Savukārt vīrieši ievērojami biežāk atzīmē kopdzīvi ar vecākiem (40,0% vīriešiem un 24,8% sievietēm). Turklāt vīriešu vidū ar vecākiem kopā dzīvojošo personu īpatsvars ir pieaudzis

[4] Trapencieris M., Sniķere S., Pētersons A., Kaupe R. (2014). Narkotiku lietošanas paradumi un tendences Latvijā. Narkotiku lietotāju kohortas pētījuma 7. posma rezultāti. Rīga: Slimību profilakses un kontroles centrs, DIA+LOGS

(2012.gadā – 34,5%, 2013.gadā – 38,4% un 2014.gadā – 40,0%). Šis novērojums nav izskaidrojams ar vecuma atšķirībām dzimuma grupās, jo vīrieši atlasē nav jaunāki par sievietēm – vīriešu mediānais vecums ir 34 gadi, sieviešu – 31 gads (p<0,001 saskaņā ar Manna-Vitnija testu).

2.1.6.1.tabula Kopējais un dzimuma stratificētais respondentu sadalījums pēc kopdzīves statusa (%)

	Kopā		Vīrieši		Sievietes	
	2013.	**2014.**	**2013.**	**2014.**	**2013.**	**2014.**
Dzīvo viens	21,1	12,8	23,4	14,6	16,4	9,3
Dzīvesbiedrs, partneris	52,3	64,9	48,4	59,0	60,5	75,8
Bērni	21,9	23,8	15,8	17,4	34,7	35,8
Vecāki	33,4	34,7	38,4	40,0	22,9	24,8
Brāļi, māsas	8,5	8,1	8,6	9,2	8,2	6,1
Citi ģimenes locekļi	10,0	9,6	10,3	9,5	11,1	9,7
Draugi, paziņas	9,8	5,7	8,3	5,9	12,9	5,5

2.1.7. Riskanta mājsaimniecības locekļu uzvedība

Līdzīgi kā 2013.gadā, arī pētījuma astotajā posmā piektā daļa narkotiku lietotāju norāda, ka dzīvo kopā ar kādu, kurš pārmērīgi lieto alkoholu (21,7%; n=117). Kopš 2013.gada ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuriem kāds no mājsaimniecības locekļiem arī lieto narkotikas – attiecīgi 2013.gadā – 33,4%, bet 2014.gadā – 40,8% (skat. 2.1.7.1tabulu).

Saglabājusies iepriekšējos pētījuma posmos novērotā tendence, ka sieviešu vidū, salīdzinot ar vīriešiem, vairāk ir tādu personu, kuras dzīvo kopā ar alkohola lietotāju vai narkotiku lietotāju. Proti, narkotiku lietošanu mājsaimniecības locekļu vidū atzīmē 58,8% sieviešu un 31,7% vīriešu. Gados jaunāki (līdz 24 gadu vecumam) un vecāki (45+ gadi) respondenti mājsaimniecības locekļu vidū alkohola vai narkotiku lietošanu atzīmē retāk kā indivīdi no 25-44 gadu vecumam (skat. 2.1.7.1.tabulu).

Nelatviešu vidū personu, kuri uzrāda narkotiku vai alkohola lietošanu ģimenē, īpatsvars ir augstāks kā latviešu vidū – attiecīgi 42,5% un 34,1% (narkotikām) un 23,2% un 18,7% (alkoholam).

Vērtējot dzīvesvietu secināms, ka Rīgā alkohola un narkotiku lietošana ģimenes locekļu vidū ir izplatītāka kā ārpus Rīgas. Proti, narkotikas lieto 42,6% Rīgā dzīvojošo respondentu ģimenes locekļi, bet tikai 33,0% ārpus Rīgas dzīvojošo vidū. Alkoholu pārmērīgi lieto 22,9%

rīdzinieku ģimenes locekļu vidū un tikai 16,0% ārpus Rīgas dzīvojošo ģimenes locekļu vidū. Attiecībā uz alkohola lietošanu iepriekšējos kohortas pētījuma posmos tendence bija pretēja – alkohols biežāk lietots ārpus Rīgas dzīvojošo ģimenes locekļu vidū (skat. 2.1.7.1.tabulu).

2.1.7.1.tabula Respondentu sadalījums pēc alkohola vai narkotiku lietošanas mājsaimniecības locekļu vidū (%)

	Nelieto ne narkotikas, ne alkoholu pārmērīgi		Pārmērīgi lieto alkoholu		Lieto narkotikas	
	2013.	**2014.**	**2013.**	**2014.**	**2013.**	**2014.**
Kopā	52,2	50,1	23,7	21,7	33,4	40,8
Dzimums						
Vīrieši	58,1	58,3	22,9	18,5	26,8	31,7
Sievietes	39,6	34,1	25,4	28,0	47,3	58,8
Vecums (gados)						
Līdz 24 gadiem	65,8	79,7	22,4	13,6	15,8	8,5
25–34 gadi	47,5	43,0	22,6	22,1	39,1	48,8
35–44 gadi	53,4	46,7	25,3	24,2	32,2	43,0
45+	52,3	61,4	27,3	21,1	34,1	31,6
Tautība						
Latvieši	57,3	58,5	25,0	18,7	30,7	34,1
Nelatvieši	50,5	47,7	23,4	23,2	34,3	42,5
Dzīves vieta						
Rīga	52,8	48,1	21,6	22,9	33,8	42,6
Ārpus Rīgas	49,5	58,5	32,7	16,0	31,6	33,0

Aplūkojot, tieši kuri mājsaimniecības locekļi visbiežāk ir alkohola lietotāji, 2.1.7.1.attēlā redzams, ka visbiežāk šādu paradumu praktizē draugi un paziņas (40,7% respondentu, kuri atzīmē šādu kopdzīves formu, ziņo par draugu vai paziņu pārmērīgu alkohola lietošanu). Arī narkotiku lietošana plaši izplatīta draugu vai paziņu vidū (55,6%), taču visbiežāk mājsaimniecībā narkotikas lieto dzīvesbiedri – vairāk kā puse (62,6%) respondentu, kuri atzīmē, ka dzīvo kopā ar partneri, atzīst, ka partneris arī ir narkotiku lietotājs (skat. 2.1.7.1.attēlu).

2.1.7.1.attēls Alkohola vai narkotiku lietošanas izplatība mājsaimniecības locekļu vidū (no visiem respondentiem, kuri atzīmē konkrēto kopdzīves formu) (%)

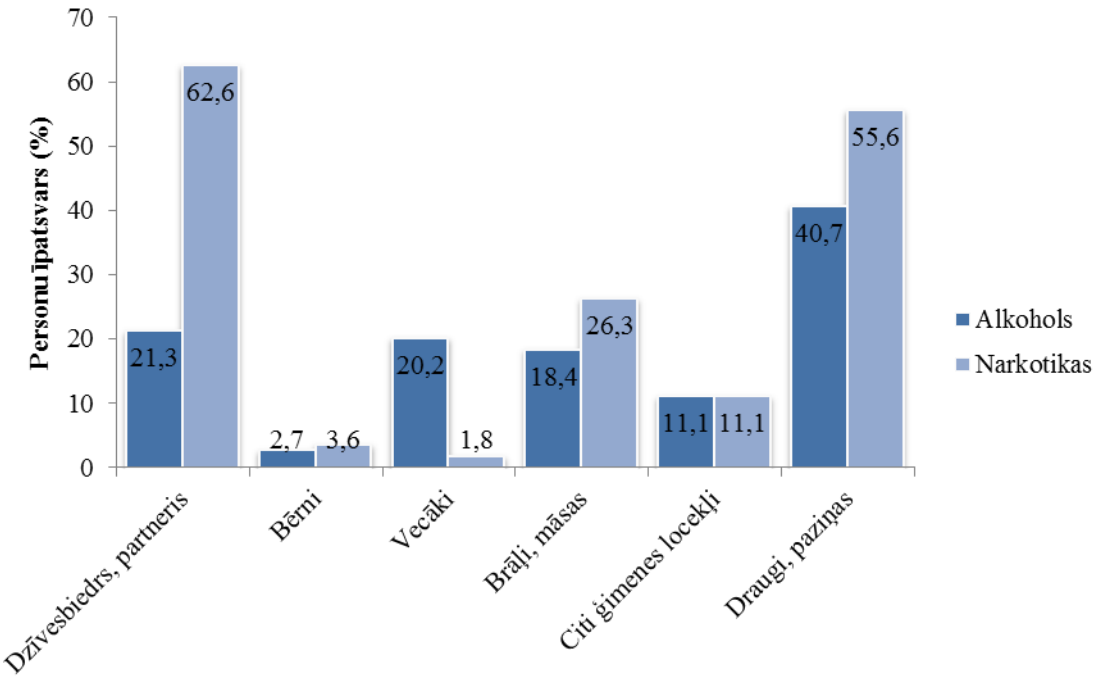

Līdzīgi kā iepriekšējā pētījuma posmā, aptuveni trešā daļa respondentu (37,9%; n=203) atzīmējuši, ka viņiem ir nepilngadīgi bērni. Sievietes biežāk atzīmē, ka viņām ir bērni (50,8%), salīdzinājumā ar vīriešiem (31,4%).

Ar nepilngadīgajiem bērniem kopā dzīvo vairāk kā puse (57,1%; n=117) respondentu. Sievietes narkotiku lietotājas ar bērniem kopā dzīvo ievērojami biežāk nekā vīrieši (attiecīgi 78,0% un 40,4%). Sieviešu īpatsvars, kuras dzīvo kopā ar bērniem, kopš iepriekšējā pētījuma posma ir nedaudz pieaudzis (2013.gadā tas bija 77,2%), bet vīriešu vidū – samazinājies (2013.gada rādītājs – 47,9%).

2014.gadā pirmo reizi anketā tika iekļauts jautājums par to, vai kāds no respondentu nepilngadīgajiem bērniem arī lieto narkotiskās vielas. Pozitīvu atbildi uz šo jautājumu snieguši 10,7% (n=21) respondentu, kas ir satraucošs rādītājs. Sievietes narkotiku lietošanu bērnu vidū atzīmē ievērojami retāk kā vīrieši (attiecīgi 16,5% un 3,4%).

2.1.8. Nodarbinātība

Jau iepriekšējā pētījuma posma ziņojumā norādīts, ka narkotiku lietotāju nodarbinātības līmenis ir samērā zems, kas varētu būt saistīts ar jau augstāk aprakstīto zemo izglītības līmeni, kā arī „aizņemtību" (prioritāri laiks tiek patērēts narkotiku iegūšanai un lietošanai).

Tomēr pozitīvi vērtējams ir fakts, ka 2014.gada pētījuma posmā ir pieaudzis to narkotiku lietotāju skaits, kuri atzīmē, ka strādā, turklāt uz rakstiska līguma pamata. 2014.gadā šādu nodarbinātības statusu atzīmē 40,4% (n=218) pētījuma dalībnieku, kas ir līdz šim augstākais reģistrētais rādītājs (skat. 2.1.8.1.tabulu). Attiecīgi var secināt, ka turpinās jau iepriekšējos gados novērotā tendence – samazināties tam narkotiku lietotāju īpatsvaram, kuri nekur nestrādā un nemācās – šādu statusu pētījuma astotajā posmā atzīmē mazāk kā piektā daļa respondentu (18,9%; n=102).

14,1% respondentu uzrāda nodarbinātības statusu „cits". Trīs biežākie skaidrojumi šim statusam ir, ka personai ir savs bizness (n=14), ka persona iztikas līdzekļus iegūst zogot (n=13) un ka personai ir invaliditāte (n=10).

2.1.8.1.tabula Respondentu sadalījums pēc nodarbinātības statusa (%)

Nodarbinātības statuss	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.	2014.
Nemācās un nestrādā	n.a.	30,7	24,2	35,3	31,5	35,9	23,3	18,9
Mācās	n.a.	2,9	3,5	2,1	2,2	1,0	1,7	1,5
Strādā uz rakstiska līguma pamata	n.a.	17,5	24,8	15,6	20,6	30,9	34,9	40,4
Strādā, balstoties uz mutisku vienošanos	n.a.	31,4	27,7	26,8	25,9	26,6	28,8	25,0
Cits variants	n.a.	17,4	19,9	20,0	19,8	5,7	11,4	14,1

Aplūkojot nodarbinātību dzimuma grupās, secinājums saglabājas iepriekšējais – arī pētījuma astotajā posmā sieviešu vidū nodarbinātības trūkums ir augstāks – šādu statusu norāda 26,9% sieviešu, bet tikai 14,8% vīriešu. Kā redzams 2.1.8.2.tabulā, sievietes biežāk kā vīrieši ir nodarbinātas neoficiāli, t.i., bez rakstiska līguma.

Arī attiecībā uz respondentu tautību secinājums saglabājas kā iepriekšējā gadā – mazāk nenodarbinātu cilvēku ir latviešu vidū (15,4%) salīdzinājumā ar nelatviešiem (20,5%). Attiecībā uz dzīvesvietu arī secinājums saglabājas līdzīgs – nenodarbinātu indivīdu īpatsvars zemāks ir Rīgā dzīvojošajiem (17,4%), salīdzinot ar ārpus Rīgas dzīvojošajiem (25,5%). Ārpus Rīgas ievērojami vairāk ir tādu personu, kuras tiek nodarbinātas neoficiāli – šādu statusu norāda 34,9% ārpus Rīgas dzīvojošo un 22,5% rīdzinieku.

2.1.8.2.tabula Nodarbinātības raksturojums saistībā ar demogrāfiskajiem rādītājiem (%)

	Nemācās un nestrādā		Strādā oficiāli		Strādā neoficiāli	
	2013.	**2014.**	**2013.**	**2014.**	**2013.**	**2014.**
Kopā	23,3	18,9	34,9	40,4	28,8	25,0
Dzimums						
Vīrieši	16,4	14,8	37,1	46,2	34,3	24,4
Sievietes	37,9	26,9	30,2	29,1	17,2	26,4
Vecums (gados)						
Līdz 24 gadiem	23,7	15,3	42,1	37,3	22,4	30,5
25–34 gadi	29,4	20,2	29,8	41,5	28,2	24,4
35–44 gadi	19,2	18,8	41,1	43,0	26,7	22,4
45+	0,0	17,5	31,8	31,6	50,0	29,8
Tautība						
Latvieši	19,3	15,4	35,5	37,4	27,3	29,3
Nelatvieši	24,3	20,5	34,7	40,0	33,9	24,2
Dzīves vieta						
Rīga	25,2	17,4	35,8	43,3	25,7	22,5
Ārpus Rīgas	15,0	25,5	31,0	29,2	42,0	34,9

Raksturojot nodarbinātības veidu, iepriecinošs šķiet fakts, ka pieaudzis ir to respondentu īpatsvars, kuri atzīmē pilna laika darbu (39,7%; n=214). Ievērojami samazinājies ir gan reģistrēto, gan nereģistrēto bezdarbnieku īpatsvars (attiecīgi 7,2% un 12,8%) (skat. 2.1.8.3.tabulu).

2.1.8.3.tabula Respondentu sadalījums pēc nodarbinātības veida(%)

Nodarbinātības veids	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2012.	2013.	2014.
Pilna laika darbs	25,3	18,1	24,5	13,6	17,8	27,2	32,9	39,7
Nepilna laika regulārs darbs	9,8	7,3	8,4	8,3	7,2	7,6	8,0	7,2
Nepilna laika neregulārs darbs	13,9	18,3	19,4	19,4	22,9	16,6	15,9	14,1
Skolēns/students	2,5	2,6	3,0	1,9	0,8	0,6	1,2	1,1
Pensionārs vai invalīds	3,6	4,4	2,4	3,4	4,8	5,7	4,1	4,1
Reģistrējies kā bezdarbnieks	3,1	2,1	2,5	3,8	4,0	9,4	12,7	7,2
Bezdarbnieks (nav reģistrējies)	32,4	21	19,3	23,6	21,8	22,9	20,4	12,8
Nav zināms vai nevēlas norādīt	9,4	26,1	20,5	26,0	20,6	10,2	4,9	3,9

2.1.9. Ienākumi

Jāsecina, ka kohortas pētījuma astotā posma dalībnieku ienākumu līmenis, salīdzinājumā ar iepriekšējiem pētījuma posmiem, nav daudz mainījies - mēneša ienākumu mediāna ir 500 EUR (2013.gadā – 569 EUR un 2012.gadā – 498 EUR) (skat. 2.1.9.1.tabulu). Protams, salīdzinājumos jāņem vērā pētījuma laikā notikušās izmaiņas valsts valūtā un attiecīgi veiktās rezultātu konvertācijas uz eiro precizitāte. 2014.gadā norādītais minimālais ienākumu apjoms mēnesī bija 55 EUR, bet maksimālais – 9000 EUR.

2.1.9.1. tabula Narkotiku lietotāju ikmēneša ienākumi (eiro)

Ienākumu rādītājs	Pētījuma posma realizācijas gads				
	2009.[5]	2010.[5]	2012.[5]	2013.[5]	2014.
Ienākumu mediāna	427	427	498	569	500
Starpkvartiļu rādītājs (IQR)	213–569	284–640	284–711	356–854	362-750
Visbiežāk minēts (moda)	427	711	427	711	500
Vidējie aritmētiskie ienākumi	481	499	575	673	632
Standartnovirze	427	418	482	472	561

[5] Konvertēts no latiem uz eiro pēc kursa 1 EUR = 0,7028 LVL, saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto valūtu kursu pārrēķinu (https://www.bank.lv/statistika/valutu-kursi/valutas-kursu-kalkulators)

Arī 2014.gadā, līdzīgi kā iepriekšējos divos pētījuma posmos, visbiežāk narkotiku lietotāju norādītie pēdējā mēneša ienākumu avoti ir darbs (neskaitot nelegālas aktivitātes) un ienākumi no partnera, ģimenes vai draugiem, kurus attiecīgi uzrādījuši 66,4% (n=358) (2013.gadā - 62,7%; 2012.gadā - 56,6%) un 64,2% (n=346) (2013.gadā - 56,3%; 2012.gadā - 52,3%) respondentu. Var secināt, ka šos divus ienākumu avotus uzrādījušo respondentu īpatsvars ir nedaudz pieaudzis, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem pētījuma posmiem.

Narkotiku tirdzniecību kā ienākumu avotu norādījuši 16,3% (n=88) respondentu, kas ir nedaudz augstāks rādītājs kā iepriekšējos pētījuma posmos (2013.gadā - 15,7%; 2012.gadā - 14,5%). Zādzību kā ienākumu avotu norādījuši 22,4% (n=121) respondentu, kas ir nedaudz mazāk kā iepriekšējos posmos (2013.gadā - 23,5%; 2012.gadā - 24,2%). 12,2% (n=66) respondentu saņem sociālos vai cita veida pabalstus (2013.gadā - 16,7%; 2012.gadā - 15,6%). 23,4% (n=126) respondentu atzīmējuši arī cita veida ienākumus (2013.gadā - 27,7%), kas visbiežāk paskaidrots kā gadījuma darbi („haltūras").

Kopumā 11,9% (n=64) respondentu norādījuši, ka gūst ienākumus, nodarbojoties ar prostitūciju. Likumsakarīgi, ka šis rādītājs augstāks ir sieviešu vidū (32,4%) nekā vīriešu vidū (1,4%). Sievietēm šis rādītājs 2014.gadā ir nedaudz augstāks kā iepriekšējos divos pētījuma posmos (2013.gadā - 30,8%; 2012.gadā - 23,8%).

Visbiežāk minētais galvenais ienākumu avots pēdējā mēneša laikā respondentu vidū ir darbs – 51,5% (n=273), kas ir augstāks rādītājs kā iepriekšējos pētījuma posmos (skat. 2.1.9.1.attēlu). Otrs biežāk minētais galvenais ienākumu avots ir ģimenes locekļu vai draugu ienākumi (10,2%; n=54). Trešais biežākais ienākumu avots ir zādzības (7,9%; n=42). Salīdzinot ar iepriekšējiem aptaujas posmiem, 2014.gadā mazāks respondentu īpatsvars uzrāda pabalstus kā vadošo ienākumu avotu (5,1%) (skat. 2.1.9.1.attēlu).

2.1.9.1.attēls Respondentu sadalījums pēc galvenā ienākumu avota pēdējo 30 dienu laikā (%)

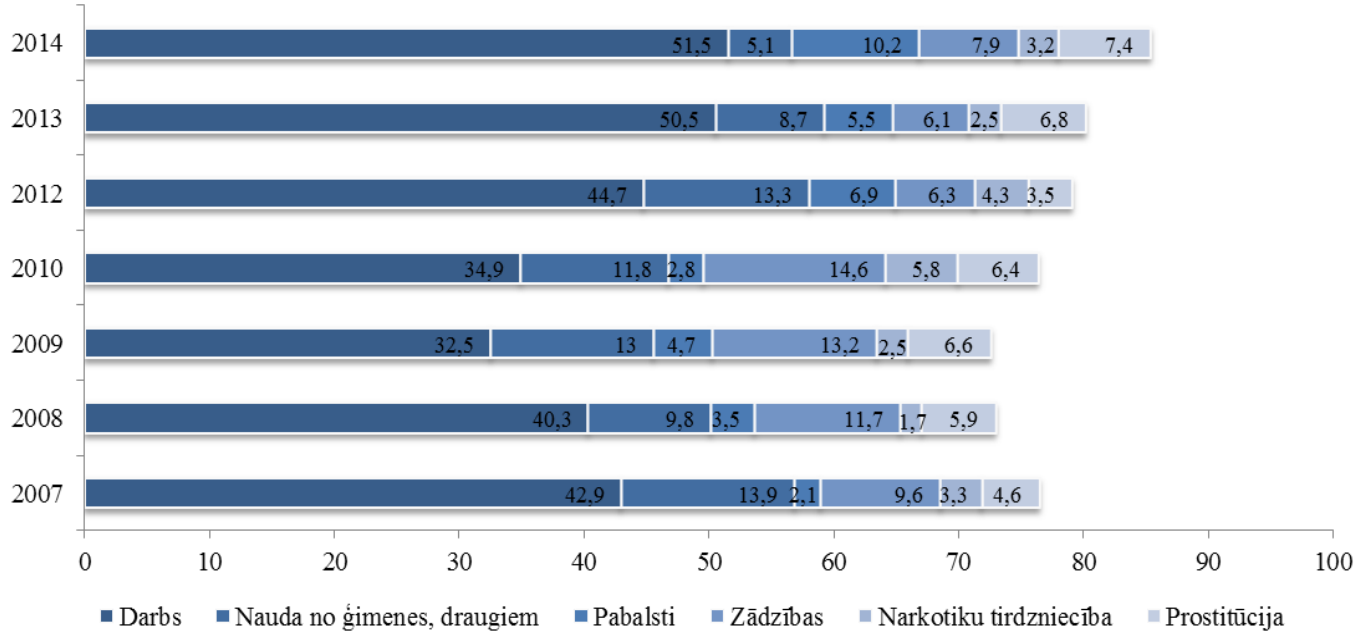

Vēl respondentiem tika jautāts, cik dienas pēdējo 30 dienu laikā viņi ir strādājuši, neskaitot nelegālās aktivitātes, tostarp narkotiku tirdzniecību, arī prostitūciju. 18,9% (n=102) narkotiku lietotāji atbildi uz šo jautājumu nav snieguši. Bet no tiem, kuri ir atbildējuši, 12,4% (n=67) atbildējuši, ka nav strādājuši nevienu dienu. Mediānais un modālais nostrādāto dienu skaits ir 20 (starpkvartīļu rādītājs 10-24).

2.1.10. Sociālā palīdzība

2014.gadā 13,5% (n=73) respondentu atzīmējuši, ka pētījuma veikšanas brīdī saņem sociālo palīdzību, kas ir zemāks rādītājs kā iepriekšējā pētījuma posmā (16,9%). Līdzīgi kā iepriekšējā gadā, sievietes sociālo palīdzību saņem teju divas reizes biežāk kā vīrieši – attiecīgi 19,8% (n=36) un 10,4% (n=37).

Biežākie saņemtie sociālā atbalsta veidi ir bērna kopšanas pabalsts, invaliditātes pabalsts un maznodrošinātā pabalsts.

Lai gan sociālo palīdzību saņem tikai 13,5% respondentu, teju trīs reizes lielāks respondentu īpatsvars uzskata, ka sociālā palīdzība viņiem būtu nepieciešama (36,8%; n=197).

2.1.11. Sabiedrības grupas

Analizējot informāciju par sabiedrības sociālā statusa grupām, redzams, ka laika gaitā arvien mazāks respondentu īpatsvars sevi ievieto sabiedrības zemākajās sociālajās grupās un vērtējumā atzīmē 4 vai mazāk punktus. Arvien biežāk narkotiku lietotāji atzīmē 5-8 punktus. Taču joprojām mazs ir to respondentu īpatsvars, kuri uzskata, ka pieder augstākai sabiedrības grupai un atzīmē 9 vai 10 punktus (0,6%; n=3) (skat. 2.1.11.1.tabulu).

2.1.11.1.tabula Respondentu sadalījums atkarībā no piederības noteiktam sabiedrības slānim (1 – zemākais vērtējums, 10 – augstākais vērtējums) **(%)**

Pētījuma posma realizācijas gads	Skalas punktu skaits									
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**
2009.	1,0	8,7	24,0	21,3	22,6	11,8	6,1	3,1	1,2	0,2
2012.	0,2	3,6	20,6	21,2	25,8	13,0	12,2	2,0	1,0	0,6
2013.	0,2	1,0	11,0	19,4	30,8	21,5	12,9	2,1	1,1	0,0
2014.	0,0	0,4	9,6	19,5	31,0	22,9	13,1	2,8	0,2	0,4

Respondentiem līdzīgā veidā tika lūgts novērtēt ģimenes, kurā viņi uzauguši, piederību sociālā statusa slānim. 2.1.11.1.attēlā redzams, ka savu pašreizējo sociālo statusu narkotiku lietotāji vērtē zemāk nekā savu statusu bērnībā ģimenē, kurā tie uzauguši. Ja 7-10 punktus savā pašreizējā sociālajā statusā atzīmējuši vien 16,4% (n=88) respondentu, tad sociālajam statusam bērnībā šādu vērtējumu snieguši teju puse – 45,1% (n=242) respondentu.

2.1.11.1.attēls Respondentu sadalījums atkarībā no piederības noteiktam sabiedrības slānim patlaban un bērnībā (1 – zemākais vērtējums, 10 – augstākais vērtējums) **(%)**

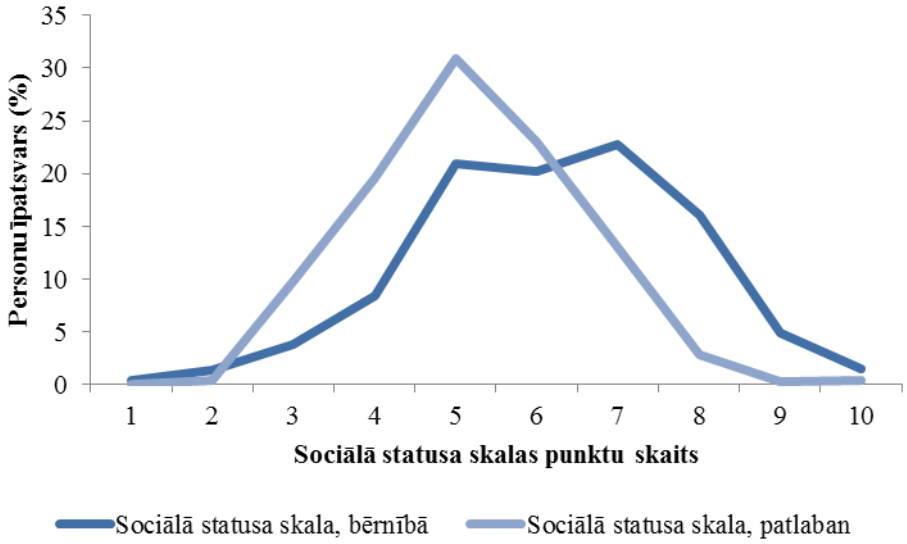

2.2. Narkotiku lietošana

Šajā sadaļā tiks aplūkotas narkotiku lietotāju lietotās vielas un analizētas izmaiņas vielu lietošanas paradumos starp dažādiem kohortas pētījuma posmiem.

2.2.1. Narkotiku pamēģināšana

Līdzīgi kā 2013.gadā, arī astotajā pētījuma posmā respondentu visbiežāk dzīves laikā pamēģinātā viela ir amfetamīni – tos pamēģinājuši 96,7% narkotiku lietotāju. Heroīnu dzīves laikā pamēģinājuši 83,3% narkotiku lietotāju, marihuānu vai hašišu – 73,3%, bet hanku – 57,7% lietotāju. Pārējās vielas dzīves laikā lietojuši mazāk kā puse respondentu (skat.2.2.1.1. tabulu).

Interesants ir fakts, ka vairākos gadījumos abos pēdējos pētījuma posmos sieviešu vidū konkrēto vielu pamēģinājušo indivīdu īpatsvars ir augstāks kā vīriešu vidū, proti, metadona, buprenorfīna, ekstazī un kokaīna gadījumā.

Pārsvarā vielu pamēģinājušo personu īpatsvars pieaug, pieaugot vecumam, tomēr vecuma īpatnības vērojamas ekstazī, kokaīna, metamfetamīna un LSD gadījumā, kur vecākajā vecuma grupā ir vai nu līdzīgs vai pat zemāks vielu pamēģinājušo respondentu īpatsvars, salīdzinot ar jaunāko vecuma grupu.

Tāpat interesanti, ka tikai amfetamīnu, heroīna un ekstazī gadījumā vielu pamēģinājušo personu īpatsvars ir augstāks Rīgā dzīvojošo narkotiku lietotāju vidū. Pārējās vielas biežāk pamēģinātas ārpus Rīgas dzīvojošo vidū.

2.2.1.1. tabula Narkotiku lietošana dzīves laikā (treknrakstā – 2014.gada dati, bez trekninājuma – 2013.gada dati) **(%)**

Viela	Kopā	Vīrieši	Sievietes	15–24 gadi	25–34 gadi	35–44 gadi	45+ gadi	Rīga	Ārpus Rīgas
Amfetamīni	98,1	97,5	99,4	96,1	99,2	97,9	95,5	97,9	99,0
	96,7	**96,6**	**96,7**	**94,9**	**98,4**	**97,0**	**89,5**	**97,2**	**94,3**
Heroīns	86,8	86,9	86,5	86,8	86,9	86,5	48,1	93,5	94,5
	83,3	**82,1**	**85,7**	**40,7**	**87,6**	**89,1**	**91,2**	**86,3**	**70,8**
Marihuāna	81,9	85,0	75,3	81,9	85,0	75,3	71,4	82,1	82,9
	73,3	**77,0**	**65,9**	**64,4**	**70,2**	**75,8**	**89,5**	**72,0**	**78,3**
Hanka	70,1	71,6	67,1	20,8	71,8	85,6	95,9	71,8	85,6
	57,7	**60,5**	**52,2**	**10,2**	**48,8**	**77,6**	**91,2**	**56,7**	**62,3**
Efedrīns	53,5	53,8	52,9	16,9	43,9	77,4	95,5	51,6	61,4
	45,8	**46,5**	**44,5**	**6,8**	**33,3**	**70,3**	**71,9**	**44,7**	**50,9**
Metadons	39,3	36,5	45,3	10,4	42,0	42,5	63,6	39,7	37,6
	42,1	**39,2**	**47,8**	**6,8**	**39,9**	**53,9**	**54,4**	**41,9**	**42,5**
Buprenorfīns	30,8	30,1	32,4	7,8	36,3	33,6	29,5	31,1	29,7
	30,1	**29,7**	**30,8**	**10,2**	**34,9**	**30,3**	**28,1**	**29,6**	**32,1**
Ekstazī	37,4	33,7	45,3	28,6	45,8	32,2	20,5	35,3	46,5
	29,4	**25,3**	**37,4**	**20,3**	**35,3**	**28,0**	**15,8**	**29,5**	**29,2**
Kokaīns	13,2	10,3	19,4	14,3	13,4	13,7	9,1	11,9	18,8
	15,8	**11,5**	**24,2**	**11,9**	**16,7**	**17,0**	**12,3**	**15,0**	**18,9**
Metamfetamīns, *„vint”*	11,5	11,4	11,8	13,0	10,3	12,3	13,6	7,2	29,7
	13,4	**11,8**	**16,5**	**15,3**	**12,4**	**13,3**	**15,8**	**9,3**	**30,2**
LSD	13,0	15,3	8,2	7,8	14,1	13,0	15,9	12,6	14,9
	9,6	**12,0**	**4,9**	**6,8**	**10,1**	**10,3**	**8,8**	**9,5**	**10,4**

2014.gada pētījuma posmā, tāpat kā 2013.gadā, narkotiku lietotāju visbiežāk norādītais jeb modālais narkotiku lietošanas stāžs jeb ilgums ir 10 gadi – šādi atbildējuši 13,8% (n=74) narkotiku lietotāju. Pētījuma atlasi galvenokārt veido narkotiku lietotāji ar ilgu lietošanas stāžu,

proti, lielākā daļa (78,6%; n=421) respondentu narkotikas lieto 10 un vairāk gadus (skat. 2.2.1.1.attēlu).

2.2.1.1.attēls Respondentu kopējais un dzimuma stratificētais sadalījums pēc narkotiku lietošanas stāža (%)

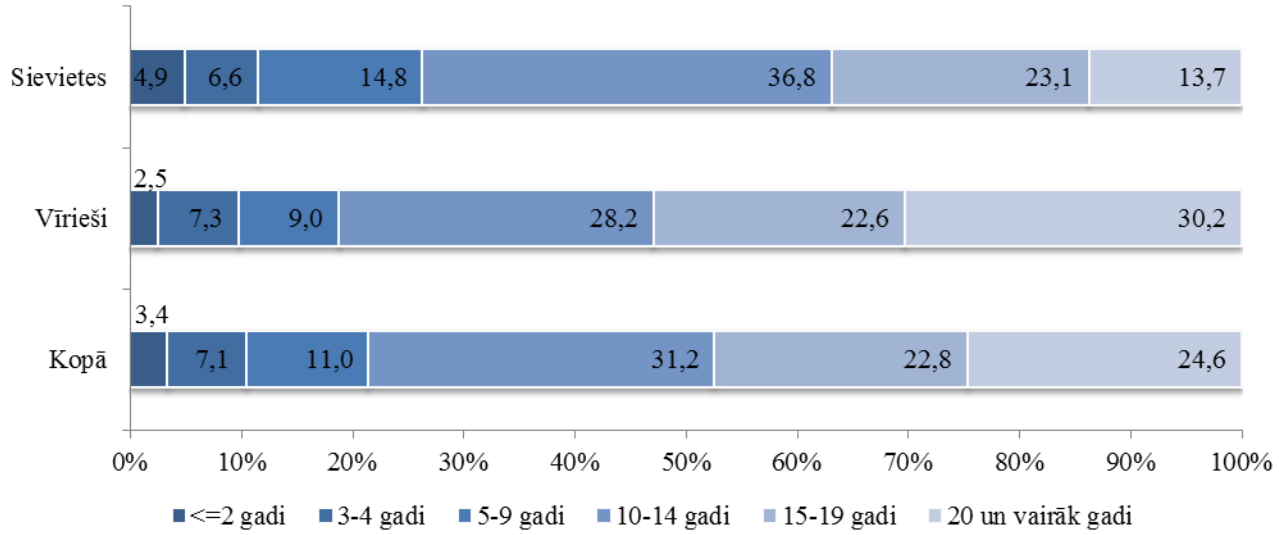

2.2.2. Visbiežāk lietotās vielas

Arī pēc 2014.gada datiem vairums pētījuma dalībnieku, tāpat kā pētījuma iepriekšējā posmā, ir klasificējami kā vairāku vielu lietotāji. Proti, tikai trešā daļa (30,4%; n=163) narkotiku lietotāju norādījuši, ka pēdējo 30 dienu laikā lietojuši tikai vienu narkotisko vielu (kokaīns, amfetamīni, efedrīns, ekstazī, heroīns, *„hanka”*, metadons, buprenorfīns, metamfetamīns, LSD, marihuāna vai hašišs). Attiecībā uz vielu lietošanu pēdējo 12 mēnešu laikā, tikai vienas vielas lietošanu atzīmējuši 23,2% (n=125) respondentu.

Divas līdz trīs vielas pēdējo 12 mēnešu laikā lietojuši 50,0% (n=269) respondentu, bet pēdējā mēneša laikā – 56,2% (n=302); četras vai vairāk vielas attiecīgi 26,8% (n=144) un 13,4% (n=72).

Personu īpatsvars, kuras pēdējā gada laikā lietojušas tikai vienu vielu, nedaudz augstāks ir sieviešu vidū, gados jaunāku respondentu vidū, latviešu un Rīgā dzīvojošo narkotiku lietotāju vidū (skat. 2.2.2.1.tabulu).

2.2.2.1.tabula Pēdējo 12 mēnešu laikā lietoto nelegālo vielu skaits demogrāfisko rādītāju grupās (%)

	Viena viela		2–3 vielas		4 un vairāk vielas	
	2013.	**2014.**	**2013.**	**2014.**	**2013.**	**2014.**
Kopā	21,8	23,2	56,8	50,0	21,4	26,8
Dzimums						
Vīrieši	21,5	23,6	55,6	48,6	22,9	27,8
Sievietes	22,4	22,5	59,4	52,7	18,2	24,7
Vecums (gados)						
Līdz 24 gadiem	45,5	52,5	48,1	39,0	6,5	8,5
25–34 gadi	15,7	19,8	62,2	55,0	22,1	25,2
35–44 gadi	23,5	17,7	48,3	51,8	28,3	30,5
45+	11,4	24,6	68,2	33,3	20,5	42,1
Tautība						
Latvieši	22,3	25,4	58,6	44,3	19,1	30,3
Nelatvieši	19,4	22,2	51,6	51,6	29,0	26,2
Dzīves vieta						
Rīga	22,2	22,0	55,8	50,9	22,0	27,1
Ārpus Rīgas	20,0	27,6	61,0	46,7	19,0	25,7

Pēdējā gada laikā visbiežāk lietotā narkotiskā viela ir amfetamīni – tos lietojuši 88,3% (n=476) respondentu. Tiem seko heroīns, ko lietojuši 66,2% (n=357) personu, un marihuāna/hašišs, ko lietojuši 33,6% (n=181) narkotiku lietotāju. Visretāk pēdējā gada laikā lietotās vielas ir LSD, ekstazī un metamfetamīns (skat. 2.2.2.2.tabulu).

Metadonu un buprenorfīnu gados jauni respondenti lietojuši ievērojami retāk kā personas virs 25 gadu vecuma. Savukārt LSD lietošanu atzīmē tikai personas līdz 24 gadu vecumam. Ārpus Rīgas dzīvojošie respondenti biežāk kā rīdzinieki pēdējā gada laikā lietojuši marihuānu, hanku, metadonu, efedrīnu un metamfetamīnu. Pārējo vielu gadījumā augstāks lietotāju īpatsvars ir Rīgā dzīvojošo pētījuma dalībnieku grupā (skat. 2.2.2.2.tabulu).

2.2.2.2.tabula Narkotiku lietošana pēdējā gada laikā (treknrakstā – 2014.gada dati, bez trekninājuma – 2013.gada dati) **(%)**

Viela	Kopā	Vīrieši	Sievietes	15–24 gadi	25–34 gadi	35–44 gadi	45+ gadi	Rīga	Ārpus Rīgas
Amfetamīni	90,4	88,6	94,1	90,9	92,7	91,1	72,7	90,9	88,1
	88,3	**86,8**	**91,2**	**94,9**	**92,6**	**85,5**	**70,2**	**90,0**	**81,1**
Heroīns	69,4	67,4	73,5	39,0	77,5	73,3	61,4	72,9	54,5
	66,2	**64,7**	**69,2**	**32,2**	**70,2**	**71,5**	**68,4**	**70,8**	**48,1**
Marihuāna	36,1	40,9	25,9	35,1	34,7	37,0	43,2	36,0	36,6
	33,6	**36,1**	**28,6**	**27,1**	**32,6**	**30,9**	**52,6**	**33,6**	**34,0**
Hanka	30,4	33,1	24,7	3,9	24,8	45,2	61,4	29,0	36,6
	30,6	**33,1**	**25,8**	**6,8**	**26,0**	**37,6**	**56,1**	**28,0**	**41,5**
Metadons	16,8	16,2	18,2	2,6	19,5	16,4	27,3	17,3	14,9
	24,9	**24,4**	**25,8**	**3,4**	**25,6**	**32,1**	**22,8**	**24,1**	**28,3**
Buprenorfīns	9,3	10,6	6,5	2,6	11,1	8,2	13,6	9,6	7,9
	13,7	**15,4**	**10,4**	**5,1**	**16,7**	**13,3**	**10,5**	**14,1**	**12,3**
Efedrīns	4,2	5,3	1,8	0,0	2,7	4,1	20,5	3,0	8,9
	3,9	**4,5**	**2,7**	**1,7**	**3,5**	**4,8**	**5,3**	**3,0**	**7,5**
Kokaīns	1,3	1,4	1,2	3,9	0,8	1,4	0,0	1,2	2,0
	2,8	**2,5**	**3,3**	**1,7**	**1,6**	**5,5**	**1,8**	**3,2**	**0,9**
Metamfetamīns, *„vint”*	0,9	0,8	1,2	3,9	0,8	0,0	0,0	0,7	2,0
	1,9	**2,0**	**1,6**	**5,1**	**1,2**	**1,8**	**1,8**	**1,6**	**2,8**
Ekstazī	2,3	1,4	4,1	5,2	2,7	0,7	0,0	1,4	5,9
	1,1	**0,6**	**2,2**	**0,0**	**1,2**	**1,8**	**0,0**	**1,2**	**0,9**
LSD	0,2	0,3	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
	0,2	**0,3**	**0,0**	**1,7**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,2**	**0,0**

Attiecībā uz narkotisko vielu nesenu lietošanu (pēdējo 30 dienu laikā) – amfetamīnu atzīmējuši 85,0% (n=458) kohortas pētījuma astotā posma dalībnieku. Otra biežāk atzīmētā viela ir heroīns – to lietojuši 59,6% (n=321) respondentu. Trešā biežāk lietotā viela ir marihuāna / hašišs, kuras lietošanu pēdējā mēneša laikā atzīmē teju ceturtā daļa pētījuma dalībnieku – 23,0% (n=124). Neviens pētījuma dalībnieks nav atzīmējis LSD vai ekstazī nesenu lietošanu (skat. 2.2.2.3.tabulu).

Amfetamīnu, heroīna, kokaīna un metadona lietošanu pēdējo 30 dienu laikā nedaudz biežāk atzīmē sievietes, salīdzinājumā ar vīriešiem. Amfetamīns ir vienīgā viela, kuras lietošanu pēdējā mēneša laikā biežāk atzīmē personas līdz 24 gadu vecumam, salīdzinot ar vecākiem respondentiem. Hanka, metadons un efedrīns biežāk lietoti rīdzinieku vidū, pārējās narkotiskās vielas biežāk lietotas ārpus Rīgas dzīvojošo vidū. Bet interesanti, ka kokaīna un LSD lietošanu atzīmē tikai Rīgā dzīvojoši respondenti (skat. 2.2.2.3.tabulu).

2.2.2.3.tabula Narkotiku lietošana pēdējo 30 dienu laikā (treknrakstā – 2014.gada dati, bez treknājuma – 2013.gada dati) **(%)**

Viela	Kopā	Vīrieši	Sievietes	15–24 gadi	25–34 gadi	35–44 gadi	45+ gadi	Rīga	Ārpus Rīgas
Amfetamīni	85,6	82,7	91,8	85,7	88,2	87,7	63,6	87,1	79,2
	85,0	**82,6**	**89,6**	**93,2**	**88,4**	**84,2**	**63,2**	**87,3**	**75,5**
Heroīns	61,8	59,9	65,9	33,8	69,8	64,4	54,5	65,7	45,5
	59,6	**56,6**	**65,4**	**30,5**	**63,2**	**64,8**	**57,9**	**64,4**	**39,6**
Marihuāna	25,5	29,0	18,2	23,4	23,7	28,1	31,8	25,5	25,7
	23,0	**24,1**	**20,9**	**18,6**	**21,3**	**19,4**	**45,6**	**24,5**	**17,0**
Hanka	10,4	12,8	5,3	0,0	7,6	13,7	34,1	9,3	14,9
	19,9	**22,4**	**14,8**	**5,1**	**15,5**	**21,8**	**49,1**	**17,1**	**31,1**
Metadons	3,0	3,9	1,2	0,0	1,1	3,4	18,2	2,3	5,9
	19,7	**18,2**	**22,5**	**3,4**	**20,5**	**23,6**	**21,1**	**18,3**	**25,5**
Buprenorfīns	11,9	11,7	12,4	2,6	13,7	11,6	18,2	11,9	11,9
	8,3	**9,5**	**6,0**	**3,4**	**10,9**	**8,5**	**1,8**	**9,0**	**5,7**
Kokaīns	7,4	8,6	4,7	2,6	9,5	5,5	9,1	7,2	7,9
	2,2	**2,0**	**2,7**	**1,7**	**0,8**	**4,8**	**1,8**	**2,8**	**0,0**
Efedrīns	0,6	0,3	1,2	1,3	0,8	0,0	0,0	0,2	2,0
	1,7	**2,0**	**1,1**	**0,0**	**1,9**	**1,8**	**1,8**	**1,2**	**3,8**
Metamfetamīns, *„vint”*	0,8	0,6	1,2	1,3	0,8	0,7	0,0	0,7	1,0
	1,1	**1,1**	**1,1**	**1,7**	**0,8**	**1,2**	**1,8**	**1,2**	**0,9**
LSD	0,4	0,3	0,6	2,6	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0
	0,2	**0,3**	**0,0**	**1,7**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,2**	**0,0**
Ekstazī	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	**0,0**	0,0
	0,0	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

2.2.2.4.attēlā atspoguļota dažādu narkotisko vielu lietošanas prevalence pēdējo 30 dienu laikā visos kohortas pētījuma posmos. Astoņos pētījuma gados novērojama visnotaļ vienmērīga tendence pieaugt amfetamīnu lietošanai pēdējā mēneša laikā. Tāpat pēdējos gados pieaugusi metadona lietošana. Hankas un heroīna lietošanas pēdējā mēneša prevalence ir svārstīga, taču nezaudē savu vietu biežāk lietoto vielu sarakstā Latvijā. Savukārt stabilas lejupejošas tendences novērojamas marihuānas un efedrīna lietošanā.

2.2.2.4.attēls Narkotiku lietošana pēdējo 30 dienu laikā 2006.-2014.gadu pētījuma posmos (%)

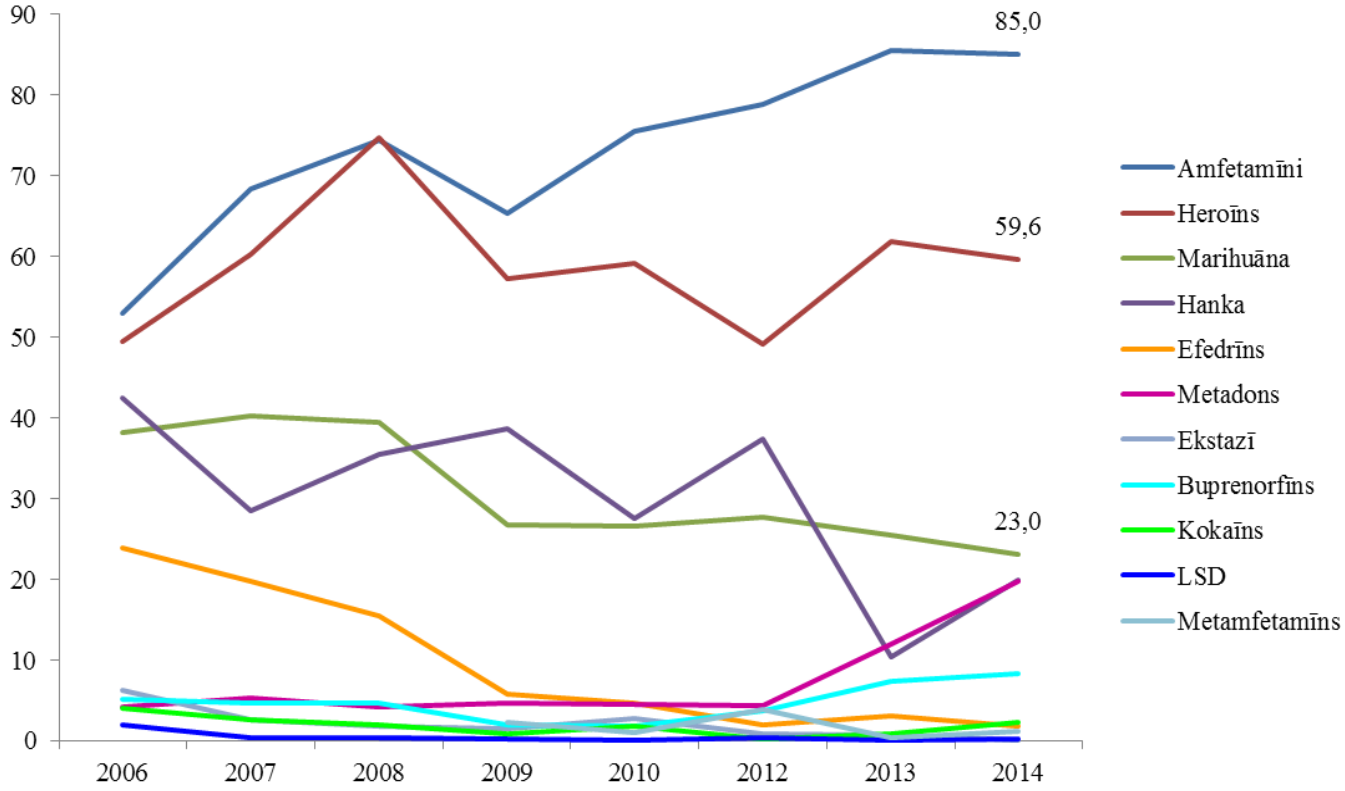

Līdzīgi kā pētījuma iepriekšējā posmā, arī 2014.gadā praktiski visi narkotiku lietotāji, kuri atzīmējuši amfetamīna vai heroīna lietošanu pēdējo 30 dienu laikā, to lietojuši injicējot. Amfetamīnu injicējuši 99,3% (n=455) respondentu (98,5% 2013.gadā) un heroīnu – 99,1% aptaujāto (n=318) (99,7% 2013.gadā).

Vidējais pēdējo 30 dienu laikā lietotais dažādu narkotiku devu skaits kopumā visiem pētījuma dalībniekiem ir 20,2 devas (2013.gadā - 14 devas). Narkotiku lietotāju vidū, kuri lieto amfetamīnus, bet ne heroīnu, vidējais pēdējā mēneša laikā lietotais devu skaits ir 15,5 (2013.gadā - 10), bet to vidū, kas lieto gan amfetamīnus, gan heroīnu – 23,0 (2013.gadā - 22). Heroīna lietotājiem, kuri nelieto amfetamīnus, vidējais devu skaits mēnesī ir visaugstākais – 23,7

(2013.gadā - 19,5). Respondenti, kuri pēdējā mēneša laikā nav lietojuši ne amfetamīnus, ne heroīnu, vidēji lietojuši 20,0 (2013,gadā – 5) devas narkotiku (skat. 2.2.2.4.tabulu).

2.2.2.4.tabula Vidējais; mediānais lietoto narkotisko vielu devu skaits (starpkvartīļu rādītājs) pēdējo 30 dienu laikā

	Jebkuras vielas lietotāji	Amfetamīnus, bet ne heroīnu lietojušie	Heroīnu, bet ne amfetamīnus lietojušie	Heroīnu un amfetamīnus lietojušie	Ne heroīnu, ne amfetamīnus lietojušie
Amfetamīni	9,1; 8,0 (5,0-10,0)	10,3; 10,0 (5,0-14,5)	-	8,3; 8,0 (5,0-10,0)	-
Heroīns	9,2; 5,0 (2,0-13,5)	-	17,6; 10,0 (5,0-25,0)	7,5; 5,0 (2,0-10,0)	-
Hanka	7,9; 5,0 (3,0–10,0)	6,9; 4,0 (3,0-8,0)	11,1; 10,0 (2,3-15,0)	6,6; 5,0 (2,0-10,0)	12,1; 10,0 (5,0-20,0)
Marihuāna, hašišs	10,4; 10,0 (4,0-15,0)	10,8; 10,0 (3,0-18,8)	4,7; 5,0 (1,8-6,3)	10,8; 10,0 (5,0-15,0)	5,0; 5,0 (5,0–5,0)
Metadons	11,9; 5,0 (3,0-30,0)	14,6; 10,0 (3,0-30,0)	7,7; 5,0 (3,3-10,0)	9,9; 5,0 (2,0–11,3)	21,9; 30,0 (4,5-30,0)
Buprenorfīns	6,6; 3,0 (2,0–5,0)	7,2; 4,0 (2,0-8,3)	16,4; 15,0 (3,5–30,0)	4,8; 2,0 (2,0–5,0)	-
Jebkādas nelegālās vielas[6]	20,2; 15,0 (10,0-28,0)	15,5; 12,0 (8,0-12,0)	23,7; 20,0 (10,0-30,0)	23,0; 17,0 (13,0-30,0)	20,0; 20,0 (5,5-30,0)

2.2.3. Saskarsme ar dīleriem un iztērētā summa

2014.gada pētījumā respondentiem tika uzdots jautājums par to, no cik dīleriem pēdējo 30 dienu laikā viņi ir iegādājušies narkotiskās vielas. Vidējais dīleru skaits, ko uzrāda narkotiku lietotāji, ir 3,6, mediānais – 2. Maksimālais dīleru skaits ir 20, bet 11 personas uzrādījušas, ka pēdējā mēneša laikā nav izmantojušas neviena dīlera pakalpojumus.

Tāpat respondentiem tika uzdots jautājums, cik naudas pēdējā mēneša laikā viņi iztērējuši narkotiku iegādei. To personu vidū, kuri narkotikas iegādājušies paši par naudu, uzrādītā vidējā iztērētā summa ir 188,3 EUR, mediānā summa – 150 EUR. Vislielākā uzrādītā summa (n=3) ir 1500 EUR. Savukārt 10 personas atbildējušas, ka narkotiku iegūšanai naudu nav tērējuši.

[6] Kokaīns, amfetamīni, efedrīns, heroīns, hanka, metadons, buprenorfīns, metamfetamīns, LSD, marihuāna / hašišs

Tām personām, kuras norādījušas, ka narkotikas ieguvušas par velti vai apmaiņā pret precēm vai pakalpojumiem, tika lūgts novērtēt iegūto narkotiku apjomu naudas izteiksmē. To 449 personu vidū, kuras atzīmē minētos narkotiku iegūšanas veidus, vidējā minētā summa, kādā vērtībā pēdējā mēneša laikā iegūtas narkotikas, ir 393,4 EUR, mediānā summa – 150 EUR.

2.3. Alkohola lietošana

Līdzīgi kā iepriekšējos divos pētījuma posmos, arī 2014.gada pētījumā katru dienu alkoholu lietojusi piektā daļa (22,5%; n=120) respondentu (2013.gadā – 17,2% un 2012.gadā – 23,6%). Reizi nedēļā vai biežāk kopumā alkoholu lietojuši vairāk kā puse - 65,6% (n=350) pētījuma dalībnieku (2013.gadā - 63,5% un 2012.gadā - 67,3%). Tikai 8,6% respondentu (n=46) atbildējuši, ka alkohols pēdējā gada laikā nav lietots (skat. 2.3.1.attēlu).

Aptaujātie vīrieši teju divas reizes biežāk kā sievietes atbildējuši, ka alkoholu lietojuši katru dienu (attiecīgi 26,6% un 14,4%). Vismaz reizi nedēļā alkoholu lietojuši 69,7% vīriešu un 57,7% sieviešu.

2.3.1.attēls Alkohola lietošanas biežums pēdējo 12 mēnešu laikā 2012.-2014.gada pētījuma posmos (%)

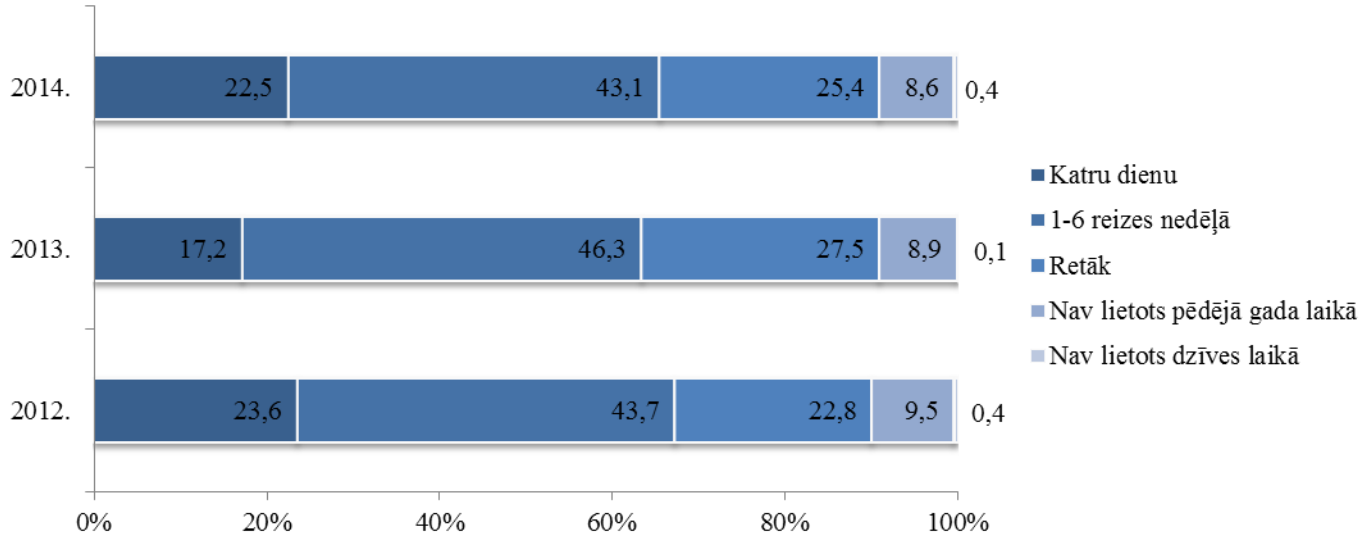

Vidējais vienā iedzeršanas reizē izdzertais alkohola devu[7] skaits, ko norādījuši respondenti, ir 4,5, kas ir nedaudz augstāks rādītājs kā iepriekšējā kohortas pētījuma posmā (5,4). Mediānais devu skaits ir 3,8 un modālais – 5 devas.

[7] 1 deva ~ 12 grami absolūtā alkohola

Attiecībā uz pārmērīgu alkohola lietošanu, kas saistīta ar risku veselībai, 2.3.2.attēlā redzams, ka 5 vai vairāk alkohola devas vienā iedzeršanas reizē katru dienu lietojuši 10,4% (n=54) respondentu, reizi nedēļā un biežāk šādu devu skaitu lietojusi trešā daļa pētījuma dalībnieku (36,0%; n=190). Savukārt 10 vai vairāk devas vienā iedzeršanas reizē ik dienas lietojuši 1,6% (n=8) pētījuma dalībnieku, un vismaz reizi nedēļā – 11,3% (n=56) narkotiku lietotāju.

2.3.2.attēls Pārmērīgas alkohola lietošanas biežums pēdējo 12 mēnešu laikā (%)

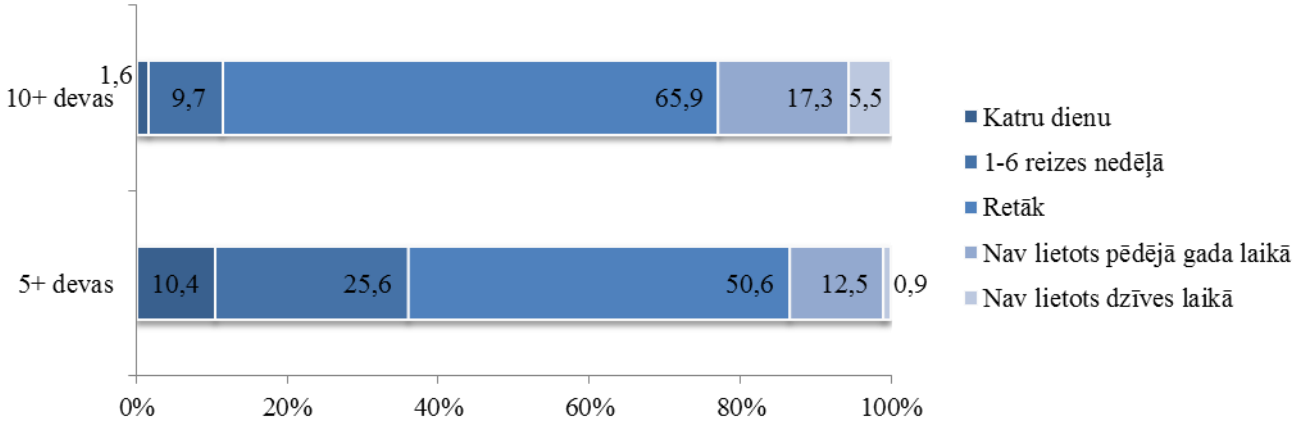

2.4. Riskanta uzvedība

2.4.1. Pārdozēšana

Kohortas pētījuma astotā posma rezultāti rāda, ka dzīves laikā narkotikas pārdozējuši nedaudz mazāk kā puse - 43,6% (n=235) – pētījuma dalībnieku, kas ir zemāks rādītājs kā 2013.gadā (53,3%) (skat. 2.4.1.1.attēlu).

Analizējot datus par pārdozēšanas gadījumiem dzīves laikā saistībā ar biežāk lietoto vielu, līdzīgi kā 2013.gadā, novērojams, ka amfetamīnu lietotāju vidū pārdozēšana ir retāk sastopama nekā starp heroīna lietotājiem – attiecīgi dzīves laikā pārdozējuši 39,7% (2013.gadā - 36,0%) amfetamīnu lietotāju un 53,0% (2013.gadā - 77,8%) heroīna lietotāju.

Attiecībā uz nesenu (pēdējā gada laikā) narkotisko vielu pārdozēšanu, 2014.gada pētījumā rādītājs ir nedaudz augstāks kā iepriekšējā pētījuma posmā – attiecīgi 9,3% (n=50) un 7,8% (skat. 2.4.1.1.attēlu).

2.4.1.1.attēls Pārdozēšanas pieredzes mūža un pēdējā gada prevalence 2006.-2014.gada pētījuma posmos (%)

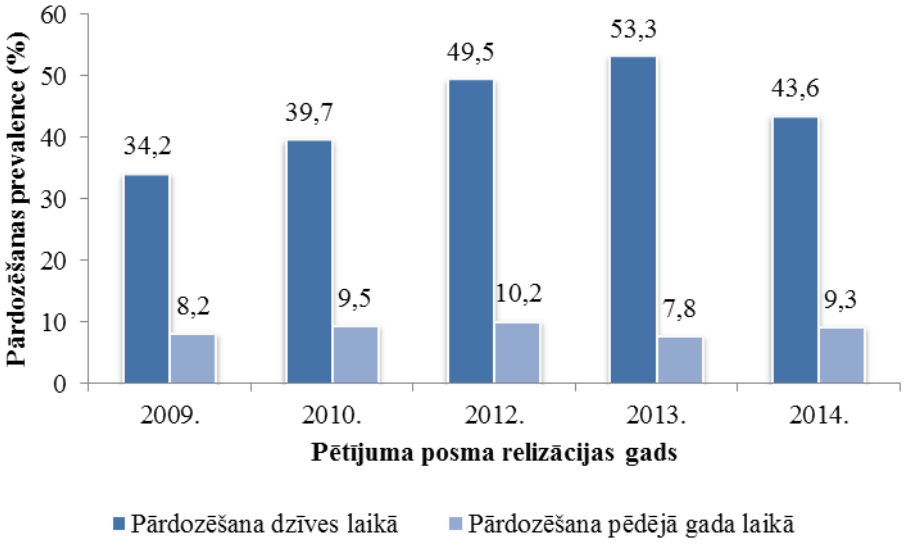

2013.gada pētījumā pārdozēšanas mūža prevalence izrādījās augstāka sieviešu nevis vīriešu vidū (attiecīgi 56,2% un 52,0%), savukārt 2014.gada pētījumā iegūtie dati liecina, ka vīriešu vidū narkotiku pārdozēšanas prevalence ir augstāka - attiecīgi 47,1% vīriešiem un 36,8% sievietēm. Attiecībā uz pārdozēšanas pēdējā gada prevalenci, secinājums ir līdzīgs kā iepriekšējā pētījuma posmā, proti vīriešiem šis rādītājs ir nedaudz zemāks kā sievietēm (attiecīgi 8,7% un 10,4%) (skat. 2.4.1.1.tabulu).

Arī attiecībā uz narkotiku lietotāju vecumu secinājums saglabājas līdzīgs 2013.gadā realizētajam pētījuma posmam – pieaugot respondentu vecumam, palielinās arī narkotiku pārdozēšanas mūža prevalence, savukārt pēdējā gada pārdozēšanas prevalence gados vecākiem narkotiku lietotājiem ir zemāka, salīdzinājumā ar gados jaunākiem, ko pētnieki skaidro ar stabilākiem narkotiku lietošanas paradumiem pieredzējušāko lietotāju populācijā[4] (skat. 2.4.1.1.tabulu).

Samērā izteiktas atšķirības pārdozēšanas pēdējā gada prevalences rādītājos vērojamas starp latviešiem un nelatviešiem (attiecīgi pārdozējuši 4,9% un 10,5%), kā arī starp rīdziniekiem un ārpus Rīgas dzīvojošajiem (attiecīgi 11,1% un 1,8%) (skat. 2.4.1.1.tabulu), kas, iespējams, skaidrojams ar atšķirīgu vielu lietošanas paradumiem starp šīm grupām. Nelatviešu un Rīgā dzīvojošo respondentu vidū augstāks īpatsvars ir tādu personu, kuras atzīmē heroīna un amfetamīnu vienlaicīgu lietošanu vai tikai heroīna lietošanu. Un, kā redzams 2.4.1.2.attēlā – heroīna vai heroīna un amfetamīnu lietotāju vidū pārdozēšanas rādītāji ir ievērojami augstāki, salīdzinot ar amfetamīna lietotājiem vai citu vielu lietotājiem.

2.4.1.1.tabula Pārdozēšanas pēdējā gada un mūža prevalence demogrāfisko rādītāju grupās (%)

	Pārdozēšana dzīves laikā		Pārdozēšana pēdējā gada laikā	
	2013.	2014.	2013.	2014.
Kopā	53,3	43,6	7,8	9,3
Dzimums				
Vīrieši	52,0	47,1	5,6	8,7
Sievietes	56,2	36,8	12,4	10,4
Vecums				
Līdz 24 gadiem	17,3	8,5	4,0	3,4
25–34 gadi	58,0	39,1	10,7	11,2
35–44 gadi	60,3	52,7	6,9	10,9
45 gadi un vecāki	63,6	73,7	0,0	1,8
Tautība				
Latvieši	53,7	44,7	8,1	4,9
Nelatvieši	52,4	44,0	7,7	10,5
Dzīves vieta				
Rīga	52,8	43,3	8,5	11,1
Ārpus Rīgas	55,5	45,3	5,0	1,8

2.4.1.2.attēls Pārdozēšanas pieredzes mūža un pēdējā gada prevalence saistībā ar amfetamīnu un / vai heroīna lietošanu pēdējo 30 dienu laikā (%)

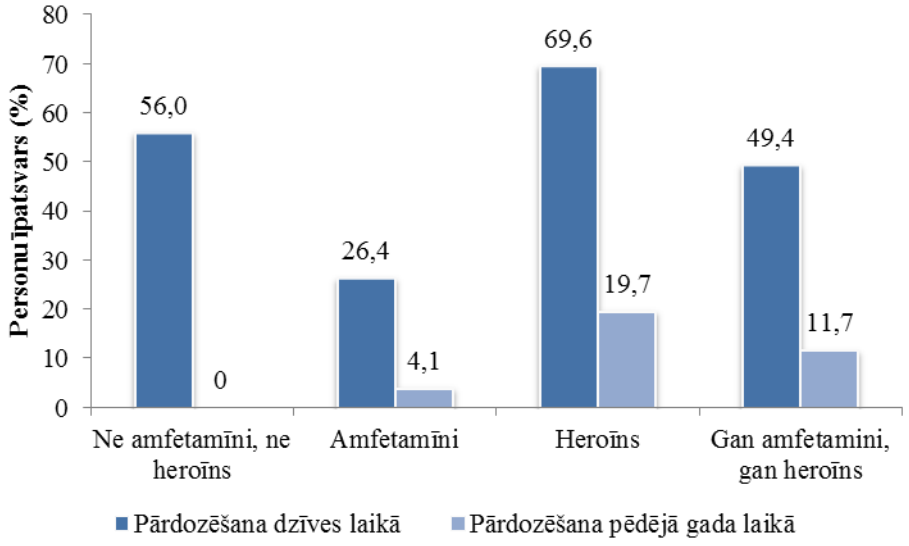

Līdzīgi kā iepriekšējā pētījuma posmā, arī 2014.gadā aptaujātie respondenti norādījuši, ka pēdējā pārdozēšanas gadījumā visbiežāk palīdzību snieguši draugi. 2014.gadā šādu atbildi atzīmējuši 46,4% (n=109) respondentu ar pārdozēšanas pieredzi (2013.gadā - 60,4%). Ģimenes locekļi palīdzējuši tikai 3,0% (n=7) gadījumu, mediķi – 41,3% (n=97) gadījumu, citi cilvēki (garāmgājēji, paziņas) – 4,3% (n=10) gadījumu.

Uz jautājumu par to, vai respondents ir bijis klātesošs gadījumā, kad kāda cita persona ir pārdozējusi narkotikas, 60,9% (n=327) atbildējuši apstiprinoši (2013.gadā - 56,1%). No šādu pieredzi guvušiem 2,8% (n=9) bijuši klātesoši augstāk minētajā situācijā pēdējā mēneša laikā (2013.gadā – 2,1%), 10,4% (n=34) – pēdējā pusgada laikā (2013.gadā – 10,3%), 28,8% (n=94) – pēdējo 6-12 mēnešu laikā (2013.gadā – 23,8%) un 58,1% (n=190) – pirms vairāk kā gada (2013.gadā - 63,8%).

2.4.2. Kopīga injicēšanas piederumu izmantošana

Trešā daļa (34,1%; n=184) narkotiku lietotāju atbildējuši, ka nekad dzīvē nav injicējuši narkotikas, izmantojot kopīgas šļirces vai adatas (2013.gadā - 28,9%). Mazāk kā trešdaļa respondentu (27,3%; n=147) atzīmējuši, ka ne reizi nav izmantojuši kopīgus citus injicēšanas piederumus (karoti, filtru u.tml.) (2013.gadā - 22,7%). Savukārt 24,3% (n=131) atbildējuši, ka injicēšanai nav izmantojuši atkārtoti arī savas šļirces.

Dzimuma grupās kopīgas šļirču lietošanas izplatība dzīves laikā neatšķiras. Nedaudz mazāks īpatsvars sieviešu nekā vīriešu kopīgas šļirces ir lietojušas pēdējā gada laikā – attiecīgi 6,0% un 7,1%. Lai gan iepriekšējā pētījuma posmā novērotā tendence ir pretēja – pēdējā gada laikā kopīgas šļirces vairāk lietojušas sievietes. Arī citu injicēšanas piederumu kopīga lietošana vairāk raksturīga vīriešiem nekā sievietēm (skat. 2.4.2.1.tabulu).

Kopīga šļirču vai adatu lietošana dzīves laikā biežāk novērojama gados vecākiem narkotiku lietotājiem. Savukārt pēdējā gada kopīgas šļirču lietošanas prevalence starp vecuma grupām nav atšķirīga. Arī citu injicēšanas piederumu kopīgas lietošanas mūža prevalence augstāka ir gados vecāku narkotiku lietotāju vidū. Pēdējā gada prevalence ir relatīvi zema vecuma grupā līdz 24 gadiem, pārējās vecuma grupās tā ir augstāka, bet līdzīga visās vecākajās vecuma grupās (skat. 2.4.2.1.tabulu).

Nelatviešu vidū kopīga gan šļirču, gan citu injicēšanas piederumu kopīga lietošana ir vairāk izplatīta kā latviešu vidū gan mūža prevalences, gan pēdējā gada prevalences rādītāju jomā (skat. 2.4.2.1.tabulu).

Rīdzinieku vidū nedaudz zemāki kā ārpus Rīgas dzīvojošo narkotiku lietotāju populācijā ir kopīgu šļirču lietošanas pēdējā gada un mūža prevalences rādītāji. Savukārt ārpus Rīgas

dzīvojošie nedaudz retāk kā rīdzinieki izmantojuši kopīgus citus piederumus narkotiku injicēšanai (skat. 2.4.2.1.tabulu).

2.4.2.1.tabula Kopīgas šļirču / adatu un citu injicēšanas piederumi lietošanas pēdējā gada un mūža prevalence demogrāfisko rādītāju grupās (%)

	Šļirces/adatas				Citi injicēšanās piederumi			
	Dzīves laikā		Pēdējā gada laikā		Dzīves laikā		Pēdējā gada laikā	
	2013.	2014.	2013.	2014.	2013.	2014.	2013.	2014.
Kopā	71,1	65,9	11,3	6,6	77,3	72,7	28,2	24,9
Dzimums								
Vīrieši	72,4	65,8	10,6	7,1	79,9	75,1	29,3	28,0
Sievietes	68,2	65,9	12,9	6,0	71,8	68,1	25,9	18,6
Vecums								
Līdz 24 gadiem	27,7	22,0	-	6,8	39,0	28,8	-	13,6
25–34 gadi	75,6	64,3	-	7,0	81,7	71,7	-	24,5
35–44 gadi	80,8	75,8	-	6,0	91,1	83,6	-	30,3
45 gadi un vecāki	70,5	89,5	-	7,0	72,7	91,2	-	22,9
Tautība								
Latvieši	67,7	60,2	8,9	3,2	70,2	63,4	23,4	15,5
Nelatvieši	72,2	68,4	12,1	7,8	79,7	76,5	29,7	28,3
Dzīves vieta								
Rīga	70,8	65,7	-	6,2	78,5	73,6	-	25,0
Ārpus Rīgas	72,3	66,0	-	7,5	72,3	68,9	-	23,6

Kopīga šļirču / adatu izmantošana pēdējo 6 mēnešu laikā kopš 2007.gada ir ievērojami samazinājusies – no 30,2% līdz 2,0% 2014.gadā (skat. 2.4.2.2.tabulu). Arī citu injicēšanas piederumu kopīga lietošana pēdējā pusgada laikā ir samazinājusies kopš kohortas pētījuma sākuma – no 28,0% 2006.gadā līdz 20,4% pētījuma astotajā posmā (skat. 2.4.2.3.tabulu), taču šīs izmaiņas nav tik krasas kā šļirču / adatu koplietošanas gadījumā. Kopumā 2014.gadā jebkurus injicēšanas piederumus kopīgi pēdējā pusgada laikā lietojuši 21,3% respondentu, kas ir divas

reizes zemāks rādītājs kā 2007.gadā, kad nesterilu injicēšanas piederumu lietošanu atzīmēja 43,0% pētījuma dalībnieku (skat. 2.4.2.4.tabulu).

Augstāk minētās tendences kopumā vērtējamas pozitīvi, taču jāņem vērā pētījuma lauka darba veicēju sacītais, ka nereti datu vākšanas laikā jūtama respondentu vēlme sniegt sociāli korektas atbildes saistībā ar to, ka kohortas pētījumā tiek nodrošināts gadiem ilgs kontakts ar konkrētiem narkotiku lietotājiem, un respondenti jūtas neērti par savu riska uzvedību[8].

2.4.2.2. tabula Šļirču/adatu kopīga izmantošana (pēdējo 6 mēnešu laikā) (skaits un %)

	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	**2007.**	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**
Respondentu skaits, kuri lietojuši šļirces/adatas, kuras jau kāds izmantojis (n)	-	183	191	126	79	41	23	11
Pilnīgi norādītā informācija (n)	-	607	627	523	498	511	529	539
Šļirču/adatu kopīgi lietojušo respondentu īpatsvars (%)	-	30,2	30,5	24,1	15,9	8,0	4,4	2,0

[8] Kaupe R. Atskaite par lauka darba veikšanu (2014.g.) „Problemātisko narkotiku lietotāju kohortas pētījums, ietverot akūto narkoloģiskās ārstēšanas pakalpojumu (detoksikācija) novērtējumu narkotiku lietotājiem".

2.4.2.3.tabula Citu injicēšanās piederumu kopīga izmantošana (pēdējo 6 mēnešu laikā) (skaits un %)

	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	**2007.**	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**
Respondentu skaits, kuri lietojuši citus injicēšanās piederumus, kuras jau kāds izmantojis (n)	154	253	359	169	156	156	113	110
Pilnīgi norādītā informācija (n)	550	582	626	519	494	512	529	539
Citus injicēšanās piederumu kopīgi lietojušo respondentu īpatsvars (%)	28,0	43,5	57,4	32,7	31,6	30,5	21,4	20,4

2.4.2.4.tabula Jebkādu injekcijas piederumu kopīga izmantošana (pēdējo 6 mēnešu laikā) (skaits un %)

	Pētījuma posma realizācijas gads							
	2006.	**2007.**	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**
Respondentu skaits, kuri lietojuši jebkurus injicēšanās piederumus, kuras jau kāds izmantojis (n)	-	261	363	172	159	168	116	115
Pilnīgi norādītā informācija (n)	-	607	627	523	498	511	529	539
Jebkurus injicēšanās piederumu kopīgi lietojušo respondentu īpatsvars (%)	-	43,0	57,9	32,9	31,9	32,9	21,9	21,3

Līdzīgi kā secināts 2013.gada pētījuma posmā, kopīga šļirču vai adatu lietošana biežāk ir izplatīta ar HIV inficēto narkotiku lietotāju vidū, salīdzinājumā ar tiem, kuru eksprestests bijis negatīvs – attiecīgi šajās grupās pēdējā gada laikā kopīgas šļirces vai adatas izmantojuši 10,0% un 5,1% personu.

2.4.3. Seksuālās attiecības

Narkotiku lietotāju īpatsvars, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā bijuši seksuāli aktīvi, kohortas pētījuma astotajā posmā ir līdzīgs 2013.gadā novērotajam – attiecīgi 94,4% (n=509) un 93,9%. 2.4.3.1.tabulā redzams, ka kopš 2009.gada seksuāli aktīvo narkotiku lietotāju īpatsvars veido stabilu pieauguma tendenci.

Sievietes pēdējā gada laikā bijušas seksuāli aktīvākas nekā vīrieši – attiecīgi sekss bijis 97,3% sieviešu un 93,0% vīriešu, kas ir līdzīgs novērojums kā 2013.gada pētījuma posmā. Nedaudz biežāk, līdzīgi kā iepriekšējā gadā, sekss bijis gados jauniem respondentiem (98,3% no personām vecumā līdz 24 gadiem), salīdzinot ar, piemēram, vecāko vecuma grupu (84,2%).

Regulāra seksa partnera esamību atzīmē 81,6% (n=413) seksuāli aktīvo respondentu, kas ir augstākais kopš 2009.gada identificētais rādītājs (skat. 2.4.3.1.tabulu). Sievietes regulāra seksa partnera esamību atzīmē biežāk kā vīrieši - attiecīgi 84,7% un 80,0%.

Seksuālas attiecības pēdējo 30 dienu laikā ar vairāk nekā vienu partneri bijušas aptuveni trešdaļai seksuāli aktīvo respondentu (32,5%; n=165), kas ir zemāks rādītājs nekā konstatēts iepriekšējos trīs pētījuma posmos (skat. 2.4.3.1.tabulu). Līdzīgi kā 2013.gadā, sievietes biežāk kā vīrieši atzīmē dzimumattiecības ar vairāk kā vienu partneri pēdējā mēneša laikā – attiecīgi 43,0% un 27,0%.

Prezervatīvu pēdējā dzimumakta laikā izmantojuši vairāk kā puse - 61,7% (n=312) respondentu, kas ir labākais kohortas pētījuma laikā identificētais rādītājs (skat. 2.4.3.1. un 2.4.3.2.tabulas).

2.4.3.1.tabula Seksuālās uzvedības raksturojums respondentu vidū (%)

	Pētījuma posma realizācijas gads				
	2009.	**2010.**	**2012.**	**2013.**	**2014.**
Seksuālas attiecības pēdējo 12 mēnešu laikā	83,3	87,3	91,6	93,9	94,4
Regulāra seksa partnera esamība	63,8	66,1	72,4	78,5	81,6
Seksuālas attiecības ar vairāk nekā vienu partneri pēdējo 30 dienu laikā	26,9	37,1	33,8	37,8	32,5
Prezervatīvu pēdējā dzimumakta laikā izmantojušie	48,0	55,7	49,6	58,6	61,7

2.4.3.2.tabula Prezervatīvu pēdējā dzimumakta laikā izmantojušo respondentu skaits un īpatsvars

	Pētījuma posma realizācijas gads					
	2007.	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2012.**	**2014.**
Respondentu skaits, kuriem bijis sekss pēdējā mēneša laikā (n)	490	503	421	406	443	509
Narkotiku lietotāju skaits, kuri izmantojuši prezervatīvu pēdējā dzimumakta laikā (n)	222	245	200	226	246	312
Pilnīgi norādītā informācija (n)	483	497	421	406	496	506
Prezervatīvu izmantojušo īpatsvars narkotiku lietotāju vidū (%)	45	48	48	55,7	49,6	61,7

No visiem respondentiem 22,6% (n=122) atzīst, ka kaut reizi dzīvē ir snieguši seksa pakalpojumus par samaksu. No tiem 72,1% (n=88) pakalpojumus snieguši, pretī saņemot naudu, 68,9% (n=84) – pretī saņemot narkotikas, un 41,8% (n=51) – saņemot citus materiālus labumus.

80 personas jeb 14,8% no visiem respondentiem atzīmē seksa pakalpojumu sniegšanu pēdējā gada laikā (skat. 2.4.3.3.tabulu). No šīm personām 72,5% (n=58) par šiem pakalpojumiem saņēmuši naudu, 57,5% (n=46) – narkotikas un 51,3% (n=41) – citus materiālus labumus.

Trešā daļa personu, kuras dzīves laikā nodarbojušās ar prostitūciju, ir HIV inficētas (28,6%) un 77,4% - ar pozitīvu vīrushepatīta C testu.

2.4.3.3.tabula Seksa pakalpojumus par naudu, narkotikām vai citiem materiāliem labumiem sniegušo respondentu skaits un īpatsvars

	Pētījuma posma realizācijas gads						
	2006.	**2007.**	**2008.**	**2009.**	**2010.**	**2012.**	***2014.***[9]
Respondentu skaits, kuri norādījuši seksuālo pakalpojumu sniegšanu par naudu pēdējā mēneša laikā (n)	37	56	68	74	62	40	*80*
Pilnīgi norādītā informācija (n)	-	613	634	530	499	512	*539*
Seksuālo pakalpojumu sniedzēju īpatsvars narkotiku lietotāju vidū (%)	-	9	11	14	12,4	7,8	*14,8*

2.5. Respondentu dzīves kvalitātes pašvērtējums

Anketā respondentiem tika uzdots jautājums, kā viņi vērtē savu dzīves kvalitāti, lūdzot to novērtēt skalā no 1 līdz 5, kur zemākais punktu skaits nozīmē ļoti sliktu dzīves kvalitāti, bet augstākais – ļoti labu. Jāsaka, ka respondenti savu dzīves kvalitāti vērtē visnotaļ pozitīvi. Tikai 10,8% (n=58) narkotiku lietotāju savas dzīves kvalitāti vērtē kā sliktu vai ļoti sliktu. Vairums lietotāju dzīves kvalitāti vērtē kā viduvēju (ne labu, ne sliktu) – (55,5%; n=298). Savukārt savu dzīvi kā labu vai ļoti labu vērtē trešā daļa narkotiku lietotāju (33,7%; n=181).

Tālāk pētījuma gaitā respondentiem tika minēti dažādi apgalvojumi par dažādiem dzīves aspektiem, un respondentiem bija jāatzīmē, cik izteikti viņi tiem piekrīt (no „pilnībā" līdz „nemaz" piecu punktu skalā). 2.5.1.attēlā redzams, ka, kā jau minēts iepriekš, respondenti samērā pozitīvi vērtē dažādus savas dzīves aspektus. Vairāk kā puse (52,8%) respondentu ir pilnībā vai ļoti lielā mērā apmierināti ar savu finansiālo situāciju. Tāpat vairāk kā puse respondentu (51,5%) uzskata, ka spēj labi koncentrēt savu uzmanību. Trešā daļa pētījuma dalībnieku (32,2%) ir pilnībā vai ļoti lielā mērā apmierināti ar iespējām atpūsties un izklaidēties. Teju trešā daļa (29,8%) pilnībā vai ļoti lielā mērā ikdienā jūtas droši. Ikdienā medicīniskā palīdzība nepieciešama mazāk kā piektajai daļai respondentu (19,9%). Ikdienā fiziskas sāpes traucē relatīvi mazam respondentu īpatsvaram – 14,8%.

Tālākajos apgalvojumos vērojama pesimistiskāka aina. Trešā daļa (31,7%) narkotiku lietotāju uzskata, ka viņu dzīve nedaudz vai nemaz nav piepildīta ar jēgu. Teju puse (44,6%) respondentu uzskata, ka viņu apkārtējā vide nav veselīga. Vairāk kā puse respondentu (58,2%)

[9] 2014.gada pētījuma posmā noteikta seksa pakalpojumu sniegšana pēdējā gada laikā

uzskata, ka viņiem ikdienā trūkst informācijas par būtiskiem jautājumiem. Vairāk kā puse respondentu (59,8%) uzskata, ka viņiem trūkst enerģijas ikdienas dzīvē. Un divas trešdaļas respondentu (72,0%) nemaz vai tikai nedaudz spēj pieņemt savu ārējo izskatu (skat. 2.5.1.attēlu).

2.5.1.attēls Respondentu apmierinātība ar dažādiem dzīves aspektiem (%)

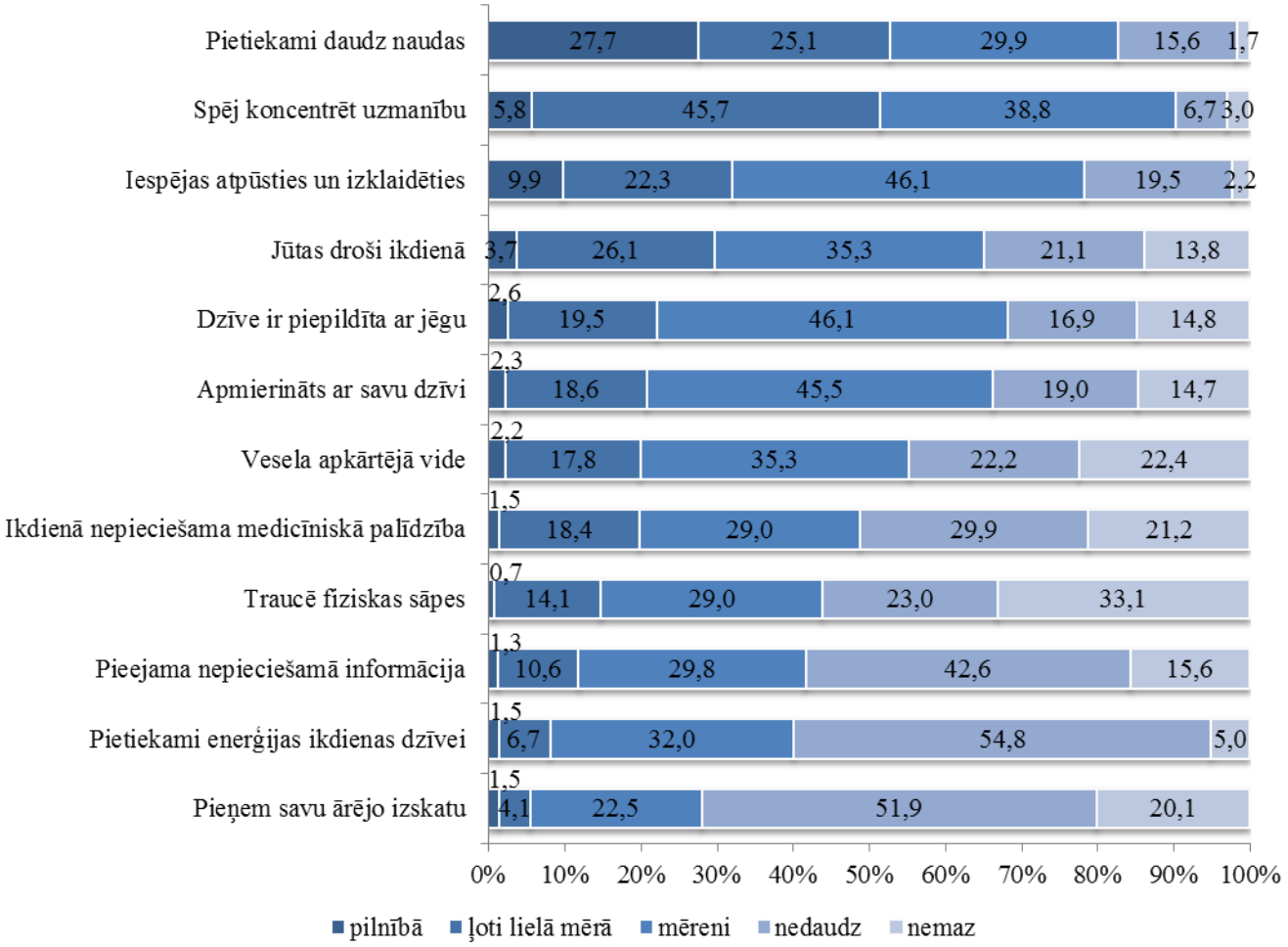

2.6. Veselības stāvokļa pašvērtējums

Salīdzinot ar 2013.gadu, ir samazinājies to narkotiku lietotāju īpatsvars, kuri savu veselību vērtē kā lielisku vai ļoti labu. Iepriekšējā pētījuma posmā šādi savu veselību vērtēja 9,7% respondentu, bet 2014.gadā – tikai 5,2% (n=28). 46,1% (n=245) savu veselību uzskata par labu (2013.gadā - 43,1%) un 42,5% (n=226) – kā viduvēju (2013.gadā - 42,7%). Nedaudz pieaudzis ir to pētījuma dalībnieku īpatsvars, kas savu veselību uzskata par sliktu – 2014.gadā šādu atbildi snieguši 6,2% (n=33) respondentu, kamēr 2013.gadā šis īpatsvars bija 5,5% (skat. 2.6.1.tabulu).

Vīrieši divreiz biežāk kā sievietes savu veselības stāvokli vērtē kā sliktu (attiecīgi 7,4% un 3,9%). Šī tendence ir līdzīga jau 2013.gadā novērotajiem rezultātiem. Likumsakarīgi, ka slikta veselības pašvērtējuma izplatība pieaug, pieaugot vecumam. Ja vecumā līdz 24 gadiem tikai

1,8% respondentu savu veselību uzskata par sliktu, tad 45 un vairāk gadu vecumā šādi savu veselību vērtē jau 21,1% narkotiku lietotāju. Slikts veselības pašvērtējums ir teju divreiz izplatītāks ārpus galvaspilsētas dzīvojošo vidū, salīdzinot ar rīdziniekiem – attiecīgi 9,4% un 5,4% (skat. 2.6.1.tabulu).

Kopumā par veselības stāvokļa pasliktināšanos pēdējā gada laikā ziņo katrs piektais narkotiku lietotājs (21,1%; n=110). Sievietes par veselības pasliktināšanos ziņo nedaudz biežāk kā vīrieši – attiecīgi 22,6% un 20,4%. Par veselības pasliktināšanos biežāk ziņo gados vecāki respondenti, salīdzinot ar jaunākiem – attiecīgi vecākajā un jaunākajā vecuma grupā 42,9% un 10,6%. Tāpat par veselības pasliktināšanos mazliet biežāk ziņo nelatvieši un rīdzinieki (skat. 2.6.1.tabulu).

2.6.1.tabula Veselības stāvokļa pašvērtējums demogrāfiskajās grupās (%)

	Slikta veselība		Viduvēja veselība		Laba veselība		Veselības stāvoklis pasliktinājies	
	2013.	2014.	2013.	2014.	2013.	2014.	2013.	2014.
Kopā	5,5	6,2	42,7	42,5	51,8	51,3	23,2	21,1
Dzimums								
Vīrieši	5,9	7,4	41,9	43,3	52,2	49,3	22,0	20,4
Sievietes	4,7	3,9	44,4	40,9	50,9	55,3	25,6	22,6
Vecums								
Līdz 24 gadiem	5,2	1,8	15,6	14,0	79,2	84,2	13,3	10,6
25–34 gadi	1,2	3,1	42,9	34,5	55,9	62,4	17,4	14,7
35–44 gadi	9,7	7,4	51,7	57,7	38,6	35,0	28,5	27,4
45 gadi un vecāki	18,2	21,1	59,1	63,2	22,7	15,8	56,8	42,9
Tautība								
Latvieši	7,3	6,5	38,2	34,1	54,5	59,3	21,3	16,8
Nelatvieši	4,9	6,3	44,2	46,2	50,9	47,5	23,4	22,8
Dzīves vieta								
Rīga	5,2	5,4	44,6	43,8	50,2	50,9	22,9	21,7
Ārpus Rīgas	6,9	9,4	34,7	37,7	58,4	52,8	24,8	19,0

2.7. Atkarības smagums

Atkarības smaguma pakāpes noteikšanai, līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma posmos, aptaujas anketā arī 2014.gadā tika iekļauts standartizētais instruments – Atkarības smaguma skala *(Severity of Dependence Scale)*, kuras jautājumi tika saistīti ar konkrētā respondenta uzrādīto biežāk lietoto vielu pēdējo 12 mēnešu laikā.

2.7.1.attēlā atspoguļots pētījuma astotā posma respondentu sadalījums atkarībā no sniegtajām atbildēm uz Atkarības smaguma skalas jautājumiem. Redzams, ka vairāk kā puse (56,1%; n=301) respondentu bieži vai vienmēr izjūt trauksmi domājot, ka nākamā vielas deva varētu nebūt pieejama. 56,0% (n=300) narkotiku lietotāju uzskata, ka viņiem būtu ļoti grūti vai pat neiespējami pārtraukt konkrētās vielas lietošanu. 55,0% (n=294) respondentu bieži vai vienmēr ir vēlējušies vielas lietošanu pārtraukt. Tāpat vairāk kā puse (52,2%; n=279) bieži vai vienmēr ir norūpējušies par konkrētās vielas lietošanu. Nedaudz mazāk kā puse pētījuma dalībnieku (44,3%; n=237) vienmēr vai bieži domā, ka nespēj kontrolēt vielas lietošanu.

2.7.1.attēls Respondentu īpatsvars Atkarības smaguma skalas atbilžu variantu apakšgrupās (%)

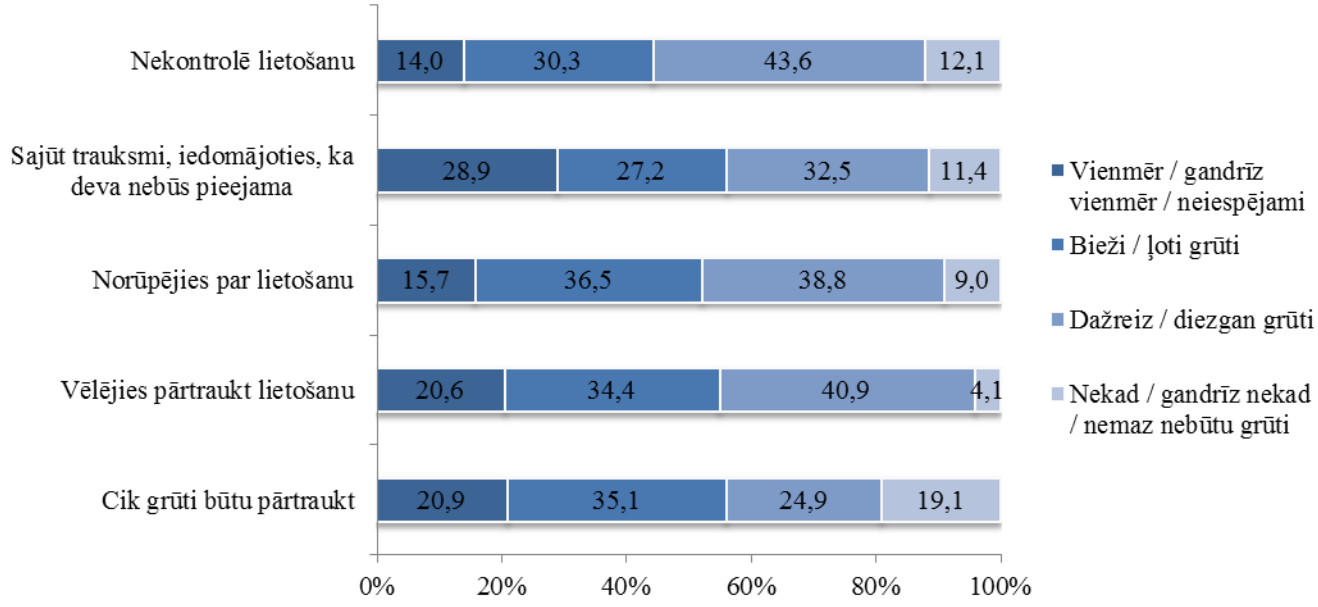

2.7.2.attēlā atspoguļots respondentu īpatsvars atbilžu kategorijā, kas liecina par smagāko atkarības pakāpi, pēdējos trīs kohortas pētījuma posmos. Redzams, ka tendences ir svārstīgas. Viennozīmīgi augšupejoša tendence ir respondentu atbildei „neiespējami" uz jautājumu par to, cik grūti būtu atmest vielas lietošanu. Ja 2012.gadā šādi atbildējuši 15,0% respondentu, tad 2014.gadā šādu atbildi snieguši jau 20,9% narkotiku lietotāju.

2.7.2.attēls Respondentu īpatsvars Atkarības smaguma skalas atbilžu grupā „vienmēr / gandrīz vienmēr" vai „neiespējami" 2012.-2014.gadu pētījuma posmos (%)

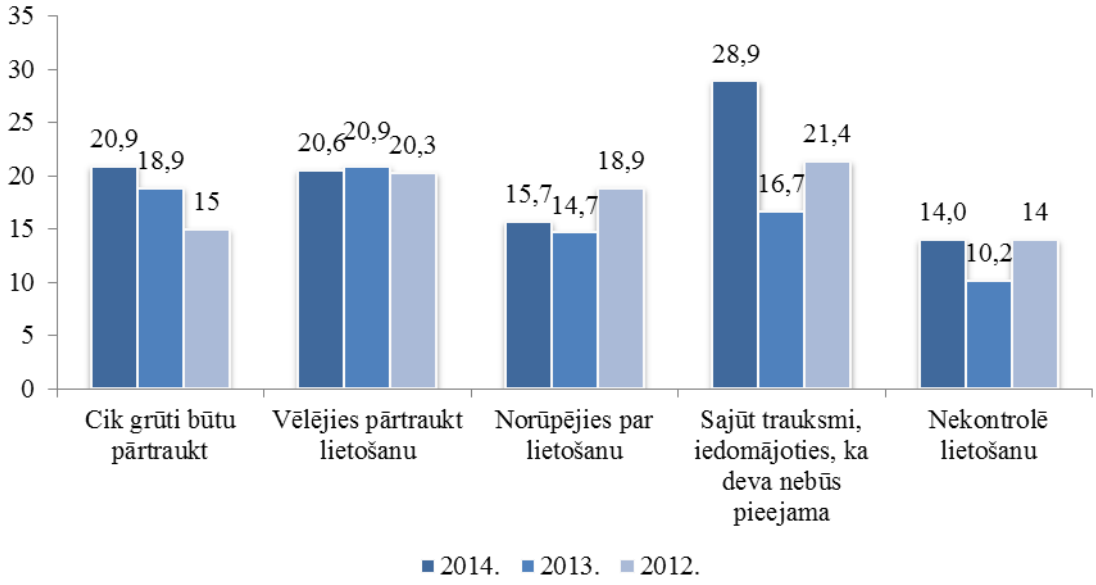

Aplūkojot respondentu īpatsvaru Atkarības smaguma skalas atbilžu grupā „vienmēr / gandrīz vienmēr" vai „neiespējami" atkarībā no galvenās lietotās vielas pēdējā mēneša laikā, izdarāms līdzīgs secinājums kā 2013.gadā, proti, 2.7.3.attēlā redzams, ka šādu atbilžu variantu ievērojami biežāk atzīmējuši heroīna lietotāji, salīdzinot ar amfetamīnu lietotājiem. Pētnieki to saista ar faktu, ka heroīna lietošana izraisa būtiski smagākas ilgtermiņa sekas nekā amfetamīnu lietošana[4].

Tomēr jāņem vērā, ka četros no pieciem skalas jautājumiem visaugstākais „vienmēr" vai „neiespējami" atbilžu īpatsvars ir vērojams citu vielu, ne abu nosaukto, lietotāju vidū. Tiesa gan, šajā kategorijā, kuri nelieto ne amfetamīnus, ne heroīnu, ietilpst tikai 25 personas.

2.7.3.attēls Respondentu īpatsvars Atkarības smaguma skalas atbilžu grupā „vienmēr / gandrīz vienmēr" vai „neiespējami" atkarībā no galvenās lietotās vielas pēdējā mēneša laikā (%)

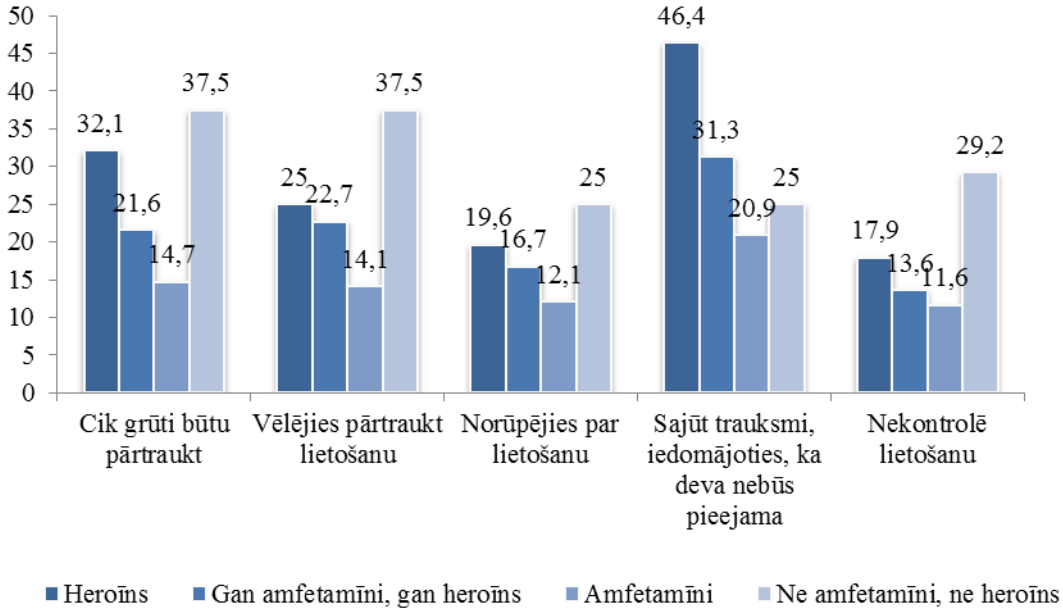

2.8. Infekcijas slimības

Kohortas pētījuma astotajā posmā, līdzīgi kā divos iepriekšējos, narkotiku lietotājiem paralēli aptaujai tika veikti arī 4 infekciju ekspresteti – HIV, vīrushepatīta C (VHC), vīrushepatīta B (VHB) un sifilisa testi. Narkotiku lietotāji, kuriem iepriekšējos kohortas pētījuma posmos bija pozitīvs attiecīgās infekcijas eksprestests, 2014.gadā atkārtoti testēti netika. Turpmāk šajā nodaļā iekļautajā datu analīzē par pozitīvu gadījumu tiek uzskatīts ne tikai tāds gadījums, kuram 2014.gadā bijis pozitīvs tests, bet arī tāds, kuram tas bijis pozitīvs kādā no iepriekšējiem pētījuma posmiem.

2.8.1. Vīrushepatīts C

No 2014.gadā testētajām personām, izmeklējums izrādījās pozitīvs teju ceturtajai daļai – 22,6% (n=90). Kopā ar iepriekšējos posmos identificētajiem pozitīvajiem gadījumiem VHC prevalence narkotiku lietotāju populācijā veido 84,2% (n=336). 2013. un 2012.gadā šis rādītājs bijis nedaudz zemāks (83,7% un 83,3%), kas ir likumsakarīgi, ņemot vērā pētījuma prospektīvo dizainu.

Vīriešu vidū VHC izplatība ir nedaudz augstāka kā sieviešu vidū – attiecīgi 85,9% un 80,5% (2013.gadā – attiecīgi 85,9% un 78,4%).

VHC izplatība viszemākā saglabājas personu grupā līdz 24 gadu vecumam – 40,0% (2013.gadā – 40,3%). Vecumā no 25-34 gadiem attiecīgi inficējušies 91,9% un vecumā no 35-44 gadiem – 90,3% personu, savukārt vecuma grupā virs 45 gadiem – 81,0%.

Līdzīgi kā secināts 2013.gadā, arī pētījuma astotajā posmā konstatēts, ka latviešu vidū inficēšanās ar C hepatītu ir retāk izplatīta nekā nelatviešu vidū, attiecīgi 76,4% un 86,4% (2013.gadā - 73,0% un 86,9%).

Nedaudz augstāka VHC izplatība vērojama Rīgā nekā ārpus Rīgas dzīvojošo pētījuma dalībnieku vidū – attiecīgi 86,4% un 76,9% (2013.gadā - 76,8% un 85,6%) (skat. 2.8.2.1.tabulu).

Savstarpēji salīdzinot amfetamīnu un heroīna lietotājus (vielu lietošana pēdējo 30 dienu laikā) secināms, ka rādītāji visaugstākie ir respondentu grupā, kuri atzīmējuši vienlaicīgu šo abu vielu lietošanu (91,7%). To personu vidū, kuras atzīmējušas tikai heroīna lietošanu, VHC prevalence ir 89,7%, savukārt amfetamīnu lietotāju vidū tā ir zemāka – 73,2%. Taču augsta šīs infekcijas izplatība ir arī to pētījuma dalībnieku vidū, kuri neatzīmē ne amfetamīnu, ne heroīna lietošanu (91,2%).

VHC prevalence ir augstāka to narkotiku lietotāju vidū, kuri kaut reizi dzīvē atradušies ieslodzījumā, salīdzinot ar tiem, kuriem ieslodzījuma pieredzes nav – attiecīgi 91,5% un 79,5% (2013.gadā - 91,8% un 74,9%).

2.8.2. HIV infekcija

No visiem 2014.gadā testētajiem narkotiku lietotājiem, HIV tests pozitīvs izrādījies 7,5% (n=30) personu, kas kopā ar iepriekšējo gadu pozitīvajiem testa rezultātiem veido 28,6% (n=114). Likumsakarīgi šis rādītājs ir augstāks kā 2013.gadā konstatētais – 25,7% (skat. 2.8.2.1.tabulu).

Līdzīgi kā VHC gadījumā, arī HIV infekcijas gadījumā nedaudz biežāk inficēti ir vīrieši, salīdzinot ar sievietēm – attiecīgi 30,2% un 25,2%. Viszemākā HIV prevalence ir narkotiku lietotāju vidū vecumā līdz 24 gadiem (13,3%). Visaugstākā tā ir otrā jaunākajā vecuma grupā (25-34 gadi), kurā inficējusies trešā daļa - 34,6% personu. Nelatviešu vidū HIV prevalence ir augstāka kā latviešu vidū – attiecīgi 31,4% un 20,2%. HIV izplatības rādītājs augstāks ir arī rīdzinieku vidū nekā ārpus Rīgas dzīvojošo personu populācijā (attiecīgi 30,6% un 22,0) (skat. 2.8.2.1.tabulu).

2.8.2.1.tabula HIV un VHC izplatība saistībā ar demogrāfiskajiem rādītājiem (%)

	HIV		Vīrushepatīts C	
	2013.	**2014.**	**2013.**	**2014.**
Kopā	25,7	28,6	83,7	84,2
Dzimums				
Vīrieši	26,7	30,2	85,9	85,9
Sievietes	23,4	25,2	78,4	80,5
Vecums				
Līdz 24 gadiem	11,3	13,3	40,3	40,0
25–34 gadi	33,0	34,6	93,4	91,9
35–44 gadi	23,5	26,5	93,9	90,3
45 gadi un vecāki	19,4	23,8	80,7	81,0
Tautība				
Latvieši	19,1	20,2	73,0	76,4
Nelatvieši	27,9	31,4	86,9	86,4
Dzīves vieta				
Rīga	28,8	30,6	85,6	86,4
Ārpus Rīgas	17,1	22,0	76,8	76,9

Arī HIV izplatība, līdzīgi kā VHC gadījumā, ir augstāka to narkotiku lietotāju vidū, kuri kaut reizi dzīvē atradušies ieslodzījumā, salīdzinot ar tie, kuriem ieslodzījuma pieredzes nav – attiecīgi 35,4% un 23,7% (2013.gadā - 32,0% un 19,0%).

2.8.3. Vīrushepatīts B

2014.gada pētījuma posmā VHB tests pozitīvs izrādījies 2,0% narkotiku lietotāju (n=8). Kopā ar iepriekšējo gadu pozitīvo atradi VHB prevalence narkotiku lietotāju vidū ir 3,0% (n=12). VHB izplatība sieviešu un vīriešu vidū ir teju identiska – attiecīgi 2,7% un 2,4% (2013.gadā - 3,4% un 1,8%).

2.8.4. Sifiliss

No visiem respondentiem, kuriem veikts tests 2014.gadā, tas pozitīvs izrādījās 1,3% (n=5) indivīdiem. Arī sifilisa prevalences rādītājs ir tāds pats.

2.9. Ārstēšanās un kaitējuma mazināšanas pakalpojumu izmantošana

2.9.1. Narkoloģiskā palīdzība

Pētījuma astotajā posmā ievērojami mazāks īpatsvars respondentu (4,1%; n=22), salīdzinot ar diviem iepriekšējiem pētījuma posmiem, atzīmējuši, ka pēdējā gada laikā ir ārstējušies no narkotiku atkarības jebkādā ārstniecības programmā. 2013.gadā šis rādītājs bija 11,9% un 2012.gadā - 14,2%. Vairums respondentu (80,2%; n=73) pēdējā gada laikā ārstējušies vienu reizi, 15,4% (n=14) – divas reizes un 4,4% (n=4) – 3 un vairāk reizes. Arī 2013.gada pētījumā vairums respondentu, kuri atzīmē ārstēšanos no narkotiku atkarības, pēdējā gada laikā to darījuši vien reizi (86,7%).

2.9.1.1.tabulā redzams, ka kopumā dzīves laikā jebkādā ārstēšanas programmā no narkotiku atkarības centušies atbrīvoties 44,4% (n=239) pētījuma dalībnieku, kas ir nedaudz augstāks īpatsvars kā 2013.gadā (40,3%). Visbiežāk respondenti ārstējušies detoksikācijas programmā vai ambulatori pie narkologa. Niecīgs ir buprenorfīna programmā ārstēto personu īpatsvars – šādas terapija pieredze ir tikai 2,8% (n=15) narkotiku lietotāju. Zems ir arī personu īpatsvars ar pieredzi metadona programmā – 15,8% (n=84), tomēr šis īpatsvars ir teju divreiz augstāks kā 2013.gadā ziņotais (7,8%).

Sieviešu vidū personu ar ārstēšanās pieredzi īpatsvars ir nedaudz zemāks kā vīriešu vidū – attiecīgi 40,9% un 46,2% (skat. 2.9.1.1.tabulu).

2.9.1.1.tabula Narkotiku lietotāju kopējais un dzimuma stratificētais īpatsvars saistībā ar ārstēšanās pieredzi dažādās programmās dzīves laikā (%)

Ārstniecības programma	Kopā		Vīrieši		Sievietes	
	2013.	2014.	2013.	2014.	2013.	2014.
No narkotiku atkarības (jebkādā programmā)	40,3	44,4	41,2	46,2	38,3	40,9
No alkohola atkarības (jebkādā programmā)	4,2	5,0	5,0	5,1	2,5	2,2
Ambulatori pie narkologa	17,2	26,1	16,5	27,3	18,6	23,8
Narkotiku detoksikācijas programmā	30,3	27,9	30,7	28,2	29,4	27,4
Minesotas programmā	5,8	2,3	4,4	1,7	8,8	3,4
Rehabilitācijas programmā	8,9	8,7	9,0	7,1	8,7	6,7
Metadona programmā	7,8	15,8	7,7	16,6	8,1	14,4
Buprenorfīna programmā	1,2	2,8	1,2	3,4	1,3	1,7

No tiem pētījuma dalībniekiem, kuri pēdējā gada laikā lietojuši heroīnu, tikai trešā daļa (30,0%; n=105) atzīmē, ka vēlētos ārstēties buprenorfīna programmā. Šis rādītājs ir nedaudz augstāks kā iepriekšējā pētījuma gadā (26,3%). Sieviešu vidū personu īpatsvars, kas vēlētos ārstēties, ir augstāks kā vīriešu vidū – attiecīgi 40,0% un 24,4% (2013.gadā - 30,3% un 24,3%).

Līdzīga situācija vērojama attiecībā uz vēlmi iesaistīties metadona programmā – kopumā šādu vēlmi izsaka 28,6% (n=99) respondentu (2013.gadā – 26,8%). Sieviešu vidū šādu vēlmi izsaka 33,3% un vīriešu vidū – 26,0%.

33,2% (n=118) heroīna lietotāju atzīmējuši, ka vēlētos iesaistīties metadona programmā, ja to varētu saņemt zema sliekšņa centrā nevalstiskajā organizācijā „DIA+LOGS".

2.9.2. Kaitējuma mazināšana

2014.gada pētījuma anketā tika iekļauti vairāki jautājumi par kaitējuma mazināšanas pakalpojumu izmantošanu. 2.9.2.1.attēlā redzams, ka dzīves laikā stacionāro HIV profilakses punktu ir apmeklējuši teju visi narkotiku lietotāji (94,8%; n=511). Taču pēdējā mēneša laikā šo pakalpojumu izmantojusi vien trešā daļa respondentu. Arī ielu darbinieka pakalpojumus kaut reizi dzīvē izmantojuši teju visi respondenti (90,5%; n=488). Un šis pakalpojums ir vadošais, ko narkotiku lietotāji izmantojuši arī pēdējā mēneša laikā (84,0%). Mobilās vienības pakalpojumi bijuši pieejami 67,0% (n=353) narkotiku lietotāju. Pēdējā mēneša laikā mobilās vienības pakalpojumus izmantojuši 34,3% respondentu (skat. 2.9.2.1.attēlu).

2.9.2.1.attēls Kaitējuma mazināšanas pakalpojumus izmantojušo respondentu (dzīves laikā, pēdējā mēneša laikā) īpatsvars (%)

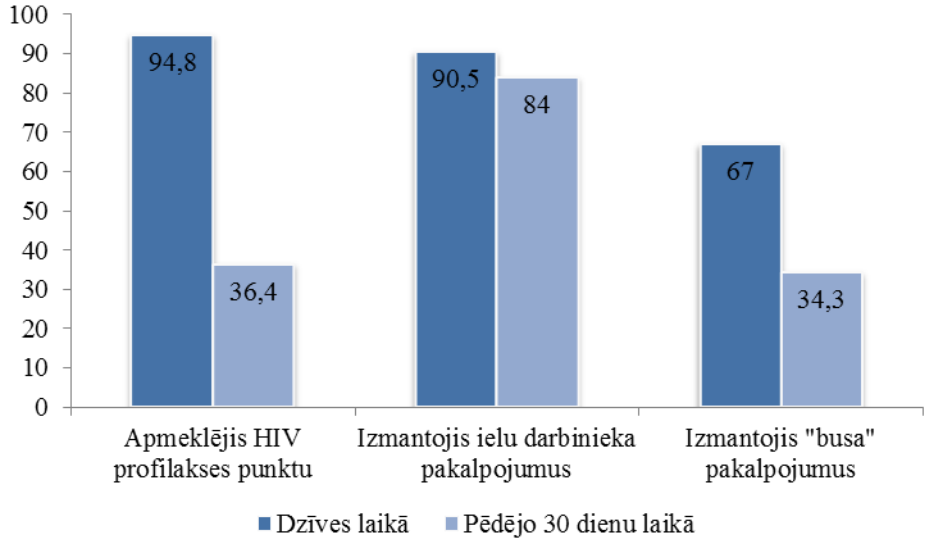

Uz jautājumu par to, vai pēdējā gada laikā šļirču apmaiņas punktā, no ielu darbinieka vai mobilajā vienībā narkotiku lietotāji ir ieguvuši bezmaksas prezervatīvus vai šļirces, apstiprinoši atbildējuši attiecīgi 83,5% (n=431) un 93,9% (n=493) pētījuma dalībnieku.

Tāpat respondentiem tika jautāts, cik šļirces kopumā (bez maksas un par maksu) viņi ir ieguvuši pēdējo 30 dienu laikā. Vairāk kā trešā daļa (38,9%; n=169) pētījuma dalībnieku uzrādījuši šļirču skaitu, kas ir mazāks par 30, kas nozīmē, ka narkotiku lietotājam nav bijusi pieejama vismaz viena sterila šļirce dienā.

2.10. Saskare ar tiesībsargājošām iestādēm

2.10.1. Ekspertīzes

Veiktu narkotisko vielu ekspertīzi pēdējā gada laikā pētījuma astotā posma respondenti atzīmē retāk kā 2013.gada pētījuma posmā – attiecīgi 20,9% (n=112) un 28,8%.

Sieviešu vidū ekspertīze veikta nedaudz lielākam personu īpatsvaram, salīdzinot ar vīriešiem – attiecīgi 22,7% un 20,1% (2013.gadā - 28,9% un 28,7%). Pozitīva atrade šajās ekspertīzēs biežāk bijusi sievietēm kā vīriešiem – 61,5% un 54,3% gadījumu (2013.gadā - 80,8% un 68,6%) (skat. 2.10.1.1.tabulu).

Ekspertīze biežāk veikta vidēja vecuma respondentiem (25-44 gadu vecumā). Savukārt pozitīva atrade biežāk bijusi divās vecākajās narkotiku lietotāju grupās (35-44 gadi un 45 vai vairāk gadi). Biežāk ekspertīze veikta nelatviešiem, savukārt pozitīva atrade biežāk identificēta latviešiem. Līdzīgi ekspertīze biežāk veikta rīdziniekiem, taču atrade nedaudz biežāk pozitīva bijusi narkotiku lietotājiem, kuri dzīvo ārpus Rīgas (skat. 2.10.1.1.tabulu).

2.10.1.1.tabula Nokļūšana ekspertīzē pēdējā gada laikā un ekspertīzes rezultāts demogrāfiskajās grupās (%)

	Nokļūšana ekspertīzē		Pozitīvs ekspertīzes rezultāts	
	2013.	2014.	2013.	2014.[10]
Kopā	28,8	20,9	20,4	56,9
Dzimums				
Vīrieši	28,7	20,1	19,5	54,3
Sievietes	28,9	22,7	22,4	61,5
Vecums				
Līdz 24 gadiem	13,7	11,9	9,1	50,0
25–34 gadi	32,7	20,8	23,7	51,0
35–44 gadi	34,5	28,7	24,7	63,8
45 gadi un vecāki	11,6	8,8	6,8	60,0
Tautība				
Latvieši	24,6	14,8	20,2	76,5
Nelatvieši	30,2	23,4	20,5	53,3
Dzīves vieta				
Rīga	31,8	21,5	22,7	56,5
Ārpus Rīgas	16,0	18,9	10,9	58,8

2.10.2. Atrašanās ieslodzījumā

Salīdzinot ar 2013.gadu, astotā pētījuma posma dalībnieku vidū atrašanās ieslodzījumā mūža prevalences rādītājs ir nedaudz zemāks – attiecīgi 43,6% (n=234) un 47,5%. Aptaujātie vīrieši dzīves laikā nonākuši ieslodzījumā ievērojami biežāk kā sievietes – attiecīgi 51,7% un 27,6% (2013.gadā - 53,9% un 34,1%). Likumsakarīgi, pieaugot respondenta vecumam, pieaug atrašanās ieslodzījumā mūža prevalence. Proti, ja personu vidū līdz 24 gadu vecumam ieslodzījumā kaut reizi bijušas vien 8,6% personu, tad vecumā virs 45 gadiem – jau 73,7% pētījuma dalībnieku. Nedaudz biežāk ieslodzījumā bijuši nelatvieši un rīdzinieki (skat. 2.10.2.1.tabulu).

Teju puse ieslodzījumā bijušo respondentu (49,1%; n=114), līdzīgi kā 2013.gadā (48,8%), atzīst, ka ieslodzījuma laikā ir lietojuši narkotikas. Personu ar narkotiku lietošanas pieredzi ieslodzījumā daudz vairāk ir vīriešu nekā sieviešu vidū – attiecīgi 60,7% un 6,1%. Šī pieredze

[10] No tiem, kuriem bijusi ekspertīze

pieaug, pieaugot personas vecumam. Nedaudz biežāk narkotikas ieslodzījumā lietojuši latvieši un ārpus Rīgas dzīvojošie narkotiku lietotāji (skat. 2.10.2.1.tabulu).

2.10.2.1.tabula Atrašanās ieslodzījumā dzīves laikā un narkotiku lietošana ieslodzījumā demogrāfiskajās grupās (%)

	Atrašanās ieslodzījumā dzīves laikā		Ieslodzījumā lietojuši narkotikas (no cietumā bijušajiem)	
	2013.	2014.	2013.	2014.
Kopā	47,5	43,6	48,8	49,1
Dzimums				
Vīrieši	53,9	51,7	62,1	60,7
Sievietes	34,1	27,6	5,2	6,1
Vecums				
Līdz 24 gadiem	10,4	8,6	12,5	0,0
25–34 gadi	47,0	34,6	43,0	46,1
35–44 gadi	62,8	59,4	56,7	52,1
45 gadi un vecāki	65,9	73,7	58,6	54,8
Tautība				
Latvieši	38,7	35,5	45,8	53,5
Nelatvieši	50,4	46,7	49,5	47,6
Dzīves vieta				
Rīga	48,5	44,7	46,3	45,8
Ārpus Rīgas	43,6	39,6	60,5	64,3

Kā redzams 2.10.2.1.attēlā, no pētījuma dalībniekiem, kuri ieslodzījumā lietojuši narkotikas, teju visi (90,4%; n=104) šīs narkotikas lietojuši arī injekciju veidā. Savukārt no tiem, kuri injicējuši, vairums (84,9%; n=90) šim nolūkam izmantojuši nesterilus piederumus, kas ir augsta riska uzvedība attiecībā uz inficēšanos ar asins pārneses saslimšanām.

2.10.2.1.attēls Atrašanās ieslodzījumā dzīves laikā un narkotiku lietošanas paradumu ieslodzījumā izplatība (%)

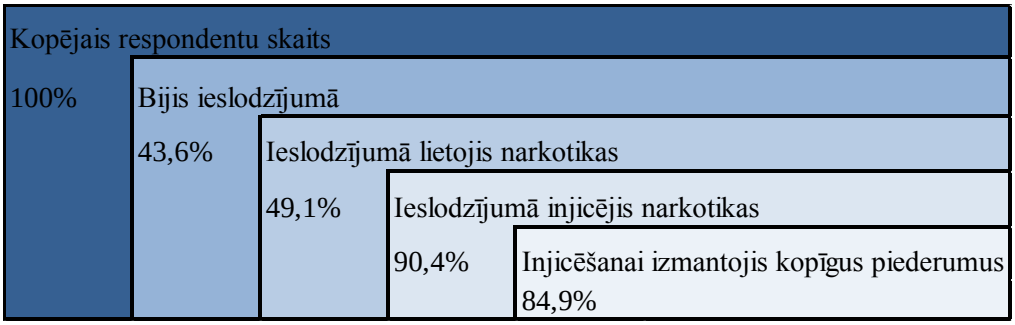

3. Narkotiku lietotāju skaita aprēķins

Atbilstoši EMCDDA definīcijai augsta riska narkotiku lietošana *(High risk drug use – HRDU)* ir regulāra heroīna un vai citu opiātu, kokaīna un/vai amfetamīnu lietošana un/vai narkotiku lietošana injekciju veidā. Šis ir viens no EMCDDA pieciem galvenajiem epidemioloģiskajiem indikatoriem, turklāt, tā kā indikatorā izmantotās datu ieguves metodes ir netiešas, tad aprēķinu kvalitāte ir tieši saistīta ar citos indikatoros iegūtiem datiem, piemēram, ārstēšanas pieprasījuma indikatora *(Treatment Demand Indicator – TDI)* datiem vai datiem par tām infekciju slimībām, kas saistītas ar narkotikām, u.c. Iepriekšējos gados šis indikators tika dēvēts – Problemātiska narkotiku lietošana *(Problem drug use – PDU)*.

Ņemot vērā pieejamo datu specifiku Latvijā, netiešie augsta riska narkotiku lietotāju skaita aprēķini pārsvarā veikti pēc ārstēšanas, policijas un mirstības koeficientu metodēm, kas ir viena no EMCDDA ieteiktajām metodēm narkotiku lietotāju skaita aprēķināšanā. Lai izmantotu koeficientu metodes ir nepieciešami divu veidu dati:

1) kādā datu avotā „notvertais" (atpazītais, pamanītais) narkotiku lietotāju skaits, piemēram, gada laikā ārstētie vai policijas "notvertie" narkotiku lietotāji,

2) narkotiku lietotāju vidū noskaidrotais īpatsvars, kuri norādījuši, ka noteiktā laika periodā, piemēram, gada laikā, vērsušies pēc palīdzības vai tikuši „notverti" kādā no datu avotiem. Šādu informāciju pārsvarā var noskaidrot pētījumos, kuri tiek veikti augsta riska narkotiku lietotāju vidū.

Kā būtiskākais koeficientu metodes trūkums ir fakts, ka tā neļauj noteikt aprēķina kļūdas ticamības intervāla robežas, kas var rasties gan neiekļaujot datus par indivīdiem pētāmajā datu avotā, pētījuma ietvaros noskaidrotais narkotiku lietotāju īpatsvars, kas vērsušies pie attiecīgā pakalpojuma sniedzēja, ir neprecīzs, utt. Citviet Eiropā izmanto *capture–recapture* aprēķinu metodi, kura ļauj novērtēt aprēķinātā narkotiku lietotāju skaita kļūdas robežas. Šī metode apvieno vairākus datu avotus ar vienādu identifikatoru, piemēram, sastāvoša no dzimuma, iniciāļiem un dzimšanas datuma, tādējādi meklējot pārklājumus trīs vai vairāku datu avotu starpā un, izmantojot loglineārās regresijas metodes, tiek izveidots ticamākais datus atspoguļojošais matemātiskais modelis. Latvijā vairākas reizes ir mēģināts izmantot šo metodi, taču pārsvarā gadījumu aprēķināt augsta riska narkotiku lietotāju skaitu tomēr nebija iespējams.

Latvijā iepriekš veiktie narkotiku lietotāju skaita aprēķini un tajos izmantotās metodes aprakstītas iepriekšējo gadu nacionālajos ziņojumos.

2014. gada laikā ārstēto unikālo narkotiku lietotāju skaits noteikts izmantojot ārstēto narkotiku lietotāju skaitu trīs datu bāzēs: 1) PREDA, 2) Nacionālā veselības dienesta (NVD) datubāzē APANS un 3) NVD datubāzē SPANS. Kopumā trīs ārstniecības pakalpojumus

saņēmušo personu datubāzēs identificēti **1594** (vai **1866**, ja pieņem, ka arī vairāku vielu lietotāji (ar diagnozi F19) ir augsta riska lietotāji) unikāli primāri opioīdus vai amfetamīnus lietojušie, kuri 2014. gada laikā saņēmuši ambulatoro vai stacionāro palīdzību. Kā reizinātājs izmantots 2014. gada kohortas pētījumā iegūtā narkotiku lietotāju proporcija (0,1956 jeb 19.56%), kuri pēdējo 12 mēnešu laikā vērsušies pēc jebkādas narkoloģiskas palīdzības.

Veiktie aprēķini rāda, ka Latvijā 2014. gadā bija aptuveni **8141** (95% T.I. 6894–9702) augsta riska opioīdu vai amfetamīnu lietotāji jeb **6,2** uz 1000 15–64 gadus veciem iedzīvotājiem. Pieņemot, ka arī narkotiku lietotāji ar F19 diagnozēm ir augsta riska narkotiku lietotāji, aprēķināts, ka **2014. gadā bija aptuveni 9350 (95% T.I. 8071–11357) jeb 7,3 augsta riska narkotiku lietotāji uz 1000 15–64 gadus veciem iedzīvotājiem** (skat. 3.1. tabulu)**.**

Līdzīgi aprēķināts arī divu biežāk "problemātiski" lietoto vielu grupu – opioīdu un amfetamīnu – lietotāju skaits 2014.gadā Latvijā. Tas, protams, var pārklāties, jo, kā minēts iepriekš, ievērojama daļa augsta riska narkotiku lietotāju ir vairāku vielu lietotāji:

- Izmantojot datus par reģistrētajiem opioīdu lietotājiem (sistēmā PREDA opioīdi fiksēti kā primārā viela vai NVD datos fiksēts SSK-10 diagnozes kods F11), aprēķināts, ka Latvijā 2014. gadā Latvijā bija aptuveni **6151** (95% T.I. 4427–9855) augsta riska opioīdu lietotāji jeb **4,7** (3,4–7,5) uz 1000 15–64 gadus veciem iedzīvotājiem (skat. 3.1. tabulu).
- Izmantojot datus par reģistrētajiem stimulantu lietotājiem (amfetamīni vai kokaīns) lietotājiem (sistēmā PREDA amfetamīni vai kokaīns fiksēti kā primārā viela vai NVD datos fiksēts SSK-10 diagnozes kods F14 vai F15), aprēķināts, ka Latvijā 2014. gadā Latvijā bija aptuveni **2177** (95% T.I. 1695–2833) augsta riska amfetamīnu lietotāji jeb **1,7** (1,3–2,2) uz 1000 15–64 gadus veciem iedzīvotājiem (skat. 3.1. tabulu).

3.1.tabula Pēc ārstniecības reizinātāja metodes aprēķinātais narkotiku lietotāju skaits Latvijā 2014.gadā

	Vidējais aprēķins (uz 1000 15-64 g.v.iedz.)	Zemākā aprēķina robeža (uz 1000 15-64 g.v. iedz.)	Augstākā aprēķina robeža (uz 1000 15-64 g.v. iedz.)
Kopā (iekļaujot F19)	9350 (7,3)	8071 (6,1)	11357 (8,6)
Opioīdi	6151 (4,7)	4427 (3,4)	9855 (7,5)
Amfetamīni	2177 (1,7)	1695 (1,3)	2833 (2,2)

Būtiskākā problēma, kas saistīta ar narkotiku lietotāju skaita aprēķiniem un jāņem vērā, interpretējot datus, ir fakts, ka par ievērojamu daļu ārstēto narkotiku lietotāju detalizēta informācija (piemēram, vielas lietošanas veids) nav iekļauta PREDA reģistrā, bet fiksēta tikai diagnoze NVD datubāzēs. Ar F11 diagnozi NVD datubāzēs, bet ne PREDA sistēmā 2014. gadā fiksēti 244 pacienti, ar F15 – 96 pacienti, bet ar F19 – 272 pacienti.

Pielikums

Pētījumā izmantotā respondentu pamatanketa

Respondenta ID ☐☐☐☐☐ **Kupona ID** ☐☐☐☐☐

Lūdzam Tevi piedalīties pētījuma „Narkotiku lietošanas paradumi un tendences Latvijā" astotā posma aptaujā. Latvijā šo pētījumu pēc Slimību profilakses un kontroles centra iniciatīvas veic centrs „DIA+LOGS". Pētījums uzsākts 2006. gadā un tas atkārtots jau septiņas reizes. Kopumā aptaujā piedalījušies vairāk kā 1300 narkotiku lietotāju. Pētījums tiek veikts ar REITOX Nacionālā fokālā punkta finansiālu atbalstu, un tā mērķis ir apzināt narkotiku lietotāju skaitu valstī, viņu paradumus un problēmas, lai uzlabotu dažādus narkotiku lietotāju dzīves aspektus. Mēs garantējam Tavu atbilžu anonimitāti, ar tām varēs iepazīties tikai šaura pētnieku grupa, kura apkopos un analizēs aptaujas rezultātus. Lai pētījums būtu sekmīgs, lūdzam Tevi atbildēt pēc iespējas atklātāk un godīgi. Jau iepriekš pateicamies par atsaucību!

Iesākumā daži vispārīgi jautājumi par Tevi!

D1. Tavs dzimums:

☐ Vīrietis ☐ Sieviete

D2. **Tavs vecums** *(Lūdzu ieraksti pilnu gadu skaitu!)*

|___|___| pilni gadi

D3. **Tava dzīvesvieta** *(Lūdzu, uzraksti!)*

Pilsēta .....

Priekšpilsēta, pilsētas daļa, rajons .....

D4. **Tava tautība** *(Atzīmēt tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Latvietis 2 ☐ Krievs 3 ☐ Cita tautība *(kāda? Lūdzu, uzraksti!)* .....

D5. **Tava izglītība** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Nepabeigta pamata
2 ☐ Pamata
3 ☐ Nepabeigta vidēja vai arodizglītība bez vidējās
4 ☐ Vidēja (vispārējā)
5 ☐ Vidēja speciālā / profesionālā
6 ☐ Nepabeigta augstākā
7 ☐ Pabeigta augstākā

D6c. **D6c. Ar kuriem no zemāk minētajiem cilvēkiem Tu dzīvo kopā pašreiz?** *(Atzīmē VISAS ATBILSTOŠĀS atbildes D6c kolonnā)*
D6d2. Vai šis cilvēks/-i, ar kuriem Tu dzīvo kopā pašreiz, pārmērīgi lieto alkoholu?
D6d3. Vai šis cilvēks/-i, ar kuriem Tu dzīvo kopā pašreiz, lieto narkotikas?

	D6c. Dzīvo kopā	**D6d2.** Pārmērīgi lieto alkoholu	**D6d3.** Lieto narkotikas
1 Dzīvoju viens	☐		
2 Dzīvesbiedrs, partneris	☐	☐	☐
3 Bērni	☐	☐	☐
4 Vecāki	☐	☐	☐
5 Brālis/ brāļi un/ vai māsa/māsas	☐	☐	☐
6 Citi ģimenes locekļi	☐	☐	☐
7 Draugi, paziņas	☐	☐	☐

D6f. **Vai Tev ir nepilngadīgie bērni (viens vai vairāki), neatkarīgi no tā, vai Tu dzīvo kopā ar viņiem vai nē?**
(Atzīmē tikai VIENU izvēli)

1 ☐ Ne ⇒ **Z2a. Jautājums** 2 ☐ Jā

D6g. **Vai Tu dzīvo kopā ar saviem nepilngadīgajiem bērniem?** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Ne 2 ☐ Jā

D6h. **Vai, Tavuprāt, kāds no Taviem nepilngadīgajiem bērniem lieto narkotikas?** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Ne 2 ☐ Jā

Z2a. **Mūsu sabiedrībā ir cilvēku grupas, kuras ir tuvāk sabiedrības augšai, un grupas, kuras ir tuvāk apakšai. Paskatieties uz skalu! Kur uz šīs skalas Tu novietotu sevi?**
Lūdzu, ieraksti skaitli!

|___|___|

Augša
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
Apakša

Z2b. **Ja Tu domā par ģimeni, kurā uzaugi, kur Tu novietotu sevi tolaik?** *Lūdzu, ieraksti skaitli!*

|___|___|

Turpmāk daži jautājumi par alkohola lietošanu

AL1. **Cik bieži (vidēji) pēdējo 12 mēnešu laikā Tu lietoji jebkādus alkoholiskos dzērienus?**

1 ☐ Katru dienu
2 ☐ 5–6 reizes nedēļā
3 ☐ 3–4 reizes nedēļā
4 ☐ 1–2 reizes nedēļā
5 ☐ 2–3 reizes mēnesī
6 ☐ Vienu reizi mēnesī
7 ☐ 6–11 reizes gadā
8 ☐ 2–5 reizes gadā
9 ☐ Vienu reizi gadā
10 ☐ Nevienu reizi, bet esmu dzēris agrāk ⇒ **A1. Jautājums**
11 ☐ Neesmu dzēris dzīves laikā ⇒ **A1. Jautājums**

AL2. **Tajās dienās/reizēs, kad Tu dzēri jebkāda veida alkoholiskos dzērienus, cik devas Tu parasti izdzēri dienas laikā?** *Lūdzu uzraksti!*

|___|___| devas

vai ieraksti daudzumu, piemēram,

1 litrs gaišais alus, 2 litri Bocmanis

100 ml degvīns, utml.

.....

AL3. **AL3a. Cik bieži pēdējo 12 mēnešu laikā vienā ledzeršanas reizē Tu izdzēri vairāk nekā 1,5 litrus alus, nepilnu pudeli vīna (600 ml), 180 ml degvīna *(ieb 5 vai vairāk devas)*?**
AL3b. Cik bieži pēdējo 12 mēnešu laikā vienā ledzeršanas reizē Tu izdzēri vairāk nekā 3 litrus alus, 1,2 litrus vīna, 360 ml degvīna *(ieb 10 vai vairāk devas)*?
Atzīmē vienu atbildi KATRĀ stabiņā!

		AL3a. 5 un vairāk devas	**AL3b.** 10 un vairāk devas
1	Katru dienu	☐	☐
2	5–6 reizes nedēļā	☐	☐
3	3–4 reizes nedēļā	☐	☐
4	1–2 reizes nedēļā	☐	☐
5	2–3 reizes mēnesī	☐	☐
6	Vienu reizi mēnesī	☐	☐
7	6–11 reizes gadā	☐	☐
8	2–5 reizes gadā	☐	☐
9	Vienu reizi gadā	☐	☐
10	Šādu alkohola daudzumu neesmu dzēris pēdējo 12 mēnešu laikā, bet esmu dzēris agrāk	☐	☐
11	Šādu daudzumu alkohola neesmu dzēris dzīves laikā	☐	☐

Jautājumi par vielu lietošanas pieredzi

A1-7. A1. Vai dzīves laikā Tu esi lietojis/-usi ...? A2. Kādā vecumā Tu pirmo reizi pamēģināji ...?
A3. Vai esi lietojis/-usi ... pēdējo 12 mēnešu laikā? A4. Vai esi lietojis/-usi ... pēdējo 30 dienu laikā?
A5. Vai pēdējo 30 dienu laikā esi lietojis/-usi ... injekciju veidā?
A6. Aptuveni cik devas ... Tu esi lietojis/-usi pēdējo 30 dienu laikā?
A7. *INTERVĒTĀJ! Jautājums tikai par pēdējo 12 mēnešu laikā lietotām vielām!* A7. Cik Tu parasti maksā par vienu «gramu» ...?

		A1. Dzīves laikā	A2. Pamēģināšanas vecums	A3. Pēdējā gada laikā	A4. Pēdējo 30 dienu laikā	A5. Injicējis pēdējo 30 dienu laikā	A6. Devu skaits pēdējo 30 dienu laikā	A7. Vienas devas cena un vienība
02	Kokaīns	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
04	Amfetamīni	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
05	Efedrīns	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
06	Ekstazī	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
07	Heroīns	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
08	Hanka	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
09	Metadons	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
10	Buprenorfīns *(Subutex, Subuxon)*	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
11	*„Vint"* (metamfetamīns)	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
15	LSD	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
18	Marihuāna, hašišs	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
20	Barbiturāti	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
22	Benzodiazepīni	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
25	*Spice* (smēķējamie maisījumi)	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
k1	Cita	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
k2	Cita	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
k3	Cita	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
21	Vairāku narkotiku lietošana dienas laikā	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
23	Narkotiku un alkohola vienlaicīga lietošana	☐	___|___	☐	☐	☐	___|___	
		1.1.	1.2.	2.1.	2.2.	2.2a.	2.3.	2.5a

A3X. Vai pēdējā gada laikā Tu esi lietojis tādu vielu, kuras iepriekš netika minētas, un kuru Tu iepriekš neesi lietojis? Kādu? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

A8. Kāds ir Tavs kopējais narkotiku lietošanas stāžs (lietošanas ilgums) gados?
Ierakstīt nosaukto stāžu un pierakstīt klāt mēneši vai gadi!

|___|___| gadi *un/vai* |___|___| mēneši

A9. Kura bija pirmā narkotiskā viela, kuru Tu pamēģināji? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

A10. Kādā vecumā Tu pirmo reizi injicēji kādu vielu? *Lūdzu, uzraksti!*

|___|___| pilnos gados

A11. Kuras narkotikas Tu visbiežāk esi lietojis/-usi INJICĒJOT pēdējo 6 mēnešu laikā? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

A15. Kuras narkotikas Tu esi lietojis/-usi visbiežāk pēdējo 12 mēnešu laikā? *(Ierakstīt tikai VIENU vielu!)*

.....

JAUTĀJUMUS A15C.–A15G. UZDOT PAR VIELU, KURA MINĒTA A15. JAUTĀJUMĀ! LASĪT JAUTĀJUMUS!

A15c. Vai Tu domā, ka Tu nekontrolē *[nosauktās vielas]* **lietošanu?**

1 ☐ Nekad vai gandrīz nekad 2 ☐ Dažreiz 3 ☐ Bieži 4 ☐ Vienmēr vai gandrīz vienmēr

A15d. Vai, domājot par iespēju, ka *[nosauktās vielas]* **deva vai kalfs nebūs pieejams, Tu sajūti trauksmi vai uztraucies?**

1 ☐ Nekad vai gandrīz nekad 2 ☐ Dažreiz 3 ☐ Bieži 4 ☐ Vienmēr vai gandrīz vienmēr

A15e. Vai Tu esi norūpējies/-usies par *[nosauktās vielas]* **lietošanu?**

1 ☐ Nekad vai gandrīz nekad 2 ☐ Dažreiz 3 ☐ Bieži 4 ☐ Vienmēr vai gandrīz vienmēr

A15f. Vai Tu esi vēlējies/-usies pārtraukt *[nosauktās vielas]* **lietošanu?**

1 ☐ Nekad vai gandrīz nekad 2 ☐ Dažreiz 3 ☐ Bieži 4 ☐ Vienmēr vai gandrīz vienmēr

A15g. Tavuprāt, cik grūti Tev būtu pārtraukt vai iztikt bez *[nosauktās vielas]* **lietošanas?**

1 ☐ Nemaz nebūtu grūti 2 ☐ Diezgan grūti 3 ☐ Ļoti grūti 4 ☐ Neiespējami

A16. Aptuveni cik daudz naudas pēdējo 30 dienu laikā Tu iztērēji narkotiku iegādei?
Ja ieguvi narkotikas bez maksas vai apmaiņā pret ko citu pēdējo 30 dienu laikā, lūdzu, novērtē, cik tas maksātu naudas izteiksmē un ieraksti atbildi kolonnā 6b!

	6a. Iztērētā summa	6b. Summa, ja narkotikas iegūtas par velti vai apmaiņā
Summa pēdējā mēneša laikā	|___|___|___| EUR	|___|___|___| EUR

A17. No cik dīleriem pēdējo 30 dienu laikā Tu esi iegādājies narkotikas?

No |___|___| dīleriem

Turpmāk daži jautājumi par kopīgu šļirču lietošanu

SH1- SH3. Vai Tu esi dūries/-usies ...
(Atzīmē vienu atbildi katrā rindiņā)

		Nē	Jā, pēdējā injicēšanas reizē	Jā, pēdējo 30 dienu laikā	Jā, pēdējo 6 mēnešu laikā	Jā, pēdējo 12 mēnešu laikā	Jā, pirms vairāk nekā gada
SH1	... izmantojot kopīgu šļirci vai adatu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SH2	... izmantojot citus injicēšanās piederumus, kurus kāds jau lietojis, piemēram, karoti, filtru, ūdeni, u.tml.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SH3	... izmantojot savu iepriekš jau lietoto šļirci	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		1	2	3	4	5	6

Turpmāk daži jautājumi par pārdozēšanu

OV1. Vai Tu esi pārdozējis/-usi narkotikas? *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Nē ⇒ **OV4. Jautājums**
2 ☐ Jā, pēdējo 30 dienu laikā
3 ☐ Jā, pēdējo 6 mēnešu laikā
4 ☐ Jā, pēdējā gada laikā
5 ☐ Jā, pirms vairāk kā gada

OV2. Cik reizes pēdējo 6 mēnešu laikā Tu esi pārdozējis/-usi?

|___|___| reizes

OV3. Kas Tev sniedza palīdzību pēdējā pārdozēšanas gadījumā?

1 ☐ Ģimenes loceklis 2 ☐ Draugi 3 ☐ Mediķi 4 ☐ Cits *(kas? Uzraksti!)* .....

OV4. Vai Tu esi bijis klāt, kad kāds/-a cits/-a ir pārdozējis/-usi narkotikas? *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Ne ⇒ **U1. Jautājums**
2 ☐ Jā, pēdējo 30 dienu laikā
3 ☐ Jā, pēdējo 6 mēnešu laikā
4 ☐ Jā, pēdējā gada laikā
5 ☐ Jā, pirms vairāk kā gada

OV5. Kā Tu rīkojies šajā situācijā? *Lūdzu, pastāsti!*

.....

.....

Nākamie jautājumi ir par Jūsu vērtējumu par dzīves kvalitāti, veselības stāvokli un citām dzīves sfērām. Lūdzu, atceries par saviem dzīves standartiem, cerībām, izpratnēm un interesēm. Mēs lūdzam atbildēt par to, kā Jūs uzskatāt kāda ir bijusi Jūsu dzīve PĒDĒJO ČETRU NEDĒĻU LAIKĀ! Ja neesat drošs kā atbildēt uz jautājumu, tad izvēlaties pirmo atbildi, kas pirmā ienāk prātā, jo tā parasti ir visderīgākā.

QL1. Kā Tu vērtē savas dzīves kvalitāti?

1 ☐ Ļoti slikta 2 ☐ Slikta 3 ☐ Ne slikta, ne laba 4 ☐ Laba 5 ☐ Ļoti laba

QL2. Cik lielā mērā Tu esi apmierināts ar savu veselības stāvokli?

1 ☐ Pilnībā neapmierināts 2 ☐ Neapmierināts 3 ☐ Ne neapmierināts, ne apmierināts 4 ☐ Apmierināts 5 ☐ Ļoti apmierināts

QL3-9. *(Atzīmē vienu atbildi katrā rindiņā)*

		Nemaz	Nedaudz	Mēreni	Ļoti lielā mērā	Pilnībā
QL3	Pēc Tavām domām, kādā mērā fiziskas sāpes traucē Tev veikt savus pienākumus?	☐	☐	☐	☐	☐
QL4	Cik lielā mērā Tev nepieciešama jebkāda medicīniska palīdzība, lai justos normāli ikdienā?	☐	☐	☐	☐	☐
QL5	Cik lielā mērā Tu esi apmierināts ar savu dzīvi?	☐	☐	☐	☐	☐
QL6	Cik lielā mērā Tava dzīve ir piepildīta ar jēgu?	☐	☐	☐	☐	☐
QL7	Cik labi Tu spēj koncentrēt uzmanību?	☐	☐	☐	☐	☐
QL8	Cik droši Tu jūties ikdienā?	☐	☐	☐	☐	☐
QL9	Cik vesela ir apkārtējā vide, kas ir Tev apkārt?	☐	☐	☐	☐	☐
		5	4	3	2	1

QL10-14. *(Atzīmē vienu atbildi katrā rindiņā)*

		Nemaz	Nedaudz	Mēreni	Pārsvarā	Pilnībā
QL10	Vai Tev ir pietiekami enerģijas ikdienas dzīvei?	☐	☐	☐	☐	☐
QL11	Vai Tu vari pieņemt savu ārējo izskatu?	☐	☐	☐	☐	☐
QL12	Vai Tev ir pietiekami daudz naudas, lai apmierinātu savas vajadzības?	☐	☐	☐	☐	☐
QL13	Cik pieejama Tev ir informācija, kura Tev nepieciešama ikdienā?	☐	☐	☐	☐	☐
QL14	Kādā mērā Tev ir iespējas atpūsties un izklaidēties?	☐	☐	☐	☐	☐
		1	2	3	4	5

QL15. Cik viegli Tev ir pārvietoties?

1 ☐ Ļoti slikti 2 ☐ Slikti 3 ☐ Ne slikti, ne labi 4 ☐ Labi 5 ☐ Ļoti labi

Turpmāk daži jautājumi par veselību un hroniskām slimībām

U1. **Kā Tu kopumā vērtē savu veselību? Vai tā ir ...** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Lieliska 2 ☐ Ļoti laba 3 ☐ Laba 4 ☐ Viduvēja 5 ☐ Slikta

U2. **Un kā Tu kopumā vērtē savu veselības stāvokli pašreiz salīdzinājumā ar veselības stāvokli pirms gada? Veselība tagad ir ...** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ daudz labāka nekā pirms gada
2 ☐ nedaudz labāka nekā pirms gada
3 ☐ gandrīz tāda pati kā pirms gada
4 ☐ nedaudz sliktāka nekā pirms gada
5 ☐ daudz sliktāka nekā pirms gada

U15-U17.

U15. Vai Tu esi veicis/-usi testu uz kādu no minētajām slimībām?
U16. Kad pēdējo reizi Tu veici šo testu? *Lūdzu, ierakstīt gadu un mēnesi! Ja respondents nevar nosaukt mēnesi, mēģiniet noskaidrot gadalaiku!*
U17. Kāds bija pēdējā testa rezultāts?

		U15. Veicis testu		U16. Pēdējā testa veikšana			U17. Pēdējā testa rezultāts		
		Ne	Ja	Gads	Mēnesis	vai gadalaiks	Negatīvs	Pozitīvs	Nezinu, atsakās atbildēt
a)	B hepatīts	☐	☐ ⇒	____	__		☐	☐	☐
b)	C hepatīts	☐	☐ ⇒	____	__		☐	☐	☐
c)	HIV	☐	☐ ⇒	____	__		☐	☐	☐
		1	2		3		1	2	3

U21. **Kur Tu pēdējo reizi veici HIV testu?** *Lūdzu, uzraksti!*

.....

Tālak daži jautājumi par šļirču apmaiņu

P1. **Vai un cik reizes pēdējo sešu mēnešu un pēdējo 30 dienu laikā Tu esi ...**
(Atzīmē vai esi apmeklējis/izmantojis dzīves laikā un ieraksti aptuvenu reižu skaitu pēdējo sešu mēnešu un pēdējo 30 dienu laikā KATRĀ rindiņā. Gadījumā, ja neesi apmeklējis vai izmantojis - ieraksti "0"!)

		1. Izmantojis dzīves laikā	2. Reizes pēdējo 6 mēnešu laikā	3. Reizes pēdējo 30 dienu laikā
a)	apmeklējis HIV profilakses jeb "šļirču apmaiņas punktu"	☐ ⇒	___	__
b)	izmantojis/-usi ielu darbinieka pakalpojumus	☐ ⇒	___	__
c)	izmantojis/-usi "busiņa" pakalpojumus	☐ ⇒	___	__

P2. **Vai pēdējo 12 mēnešu laikā šļirču apmaiņas punktā, konsultāciju kabinetā, "busiņā" vai no ielu darbiniekiem Tu esi ieguvis/-usi BEZ MAKSAS: a) prezervatīvus un b) šļirces?** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli katrā rindiņā)*

		Ne	Ja
a)	Prezervatīvus	☐	☐
b)	Šļirces	☐	☐
		1	2

P3. **Cik daudz JAUNU šļirču un/vai adatu Tu esi ieguvis/-usi pēdējo 30 dienu laikā: 1) par velti vai 2) par maksu?**
(Ieraksti skaitu katrā ailītē. Gadījumā, ja no konkrētā avota neesi ieguvis šļirces pēdējo 30 dienu laikā, ieraksti '0'!)

		1. Par velti	2. Par maksu
a)	**Kopā**	___	___
b)	Šļirču apmaiņas punktā	___	___
c)	No ielu darbiniekiem	___	___
d)	No mobilās vienības, busiņa	___	___
e)	Aptiekā	___	___
f)	Citur *(kur? Lūdzu, uzraksti!)*	___	___

P4. **Kādus pakalpojumus Tu gribētu saņemt šļirču apmaiņas punktā?** *Lūdzu, pastāsti!*

.....

.....

Turpmāk daži jautājumi par seksuālām attiecībām

S1. **Vai Tev ir bijušas seksuālas attiecības pēdējo 12 mēnešu laikā?**

1 ☐ Nē 2 ☐ Jā

S2. **Vai Tev ir regulārs seksa partneris/-e?**

1 ☐ Nē 2 ☐ Jā

S3. **Ar cik partneriem/-ēm Tev ir bijušas seksuālas attiecības pēdējo 30 dienu laikā?**

1 ☐ Nevienu 2 ☐ Vienu 3 ☐ Diviem 4 ☐ Trīs vai vairāk

S4. **Vai pēdējo seksuālo attiecību laikā Tu vai Tavs partneris/-e lietoja prezervatīvu?**

1 ☐ Nē 2 ☐ Jā

S5. **Vai Tev jebkad dzīves vai pēdējo 12 mēnešu laikā ir bijušas seksuālas attiecības, par kurām Tu esi saņēmis/-usi narkotikas, naudu vai citus materiālus labumus?** *(Atzīmē VISAS atbilstošās izvēles KATRĀ rindiņā)*

		Nē	Jā, par naudu	Jā, saņemot narkotikas	Jā, saņemot citus materiālus labumus
a)	Dzīves laikā	☐	☐	☐	☐
b)	Pēdējā gada laikā	☐	☐	☐	☐
		1	2	3	4

Turpmāk daži jautājumi par ārstēšanos no narkotiku izraisītām problēmām

T1. **Vai Tu esi ārstējies/-usies sekojošās narkoloģiskās ārstniecības programmās?**

(Atzīmē vienu atbildi katrā rindiņā)

		Nē	Jā, pēdējo 30 dienu laikā	Jā, pēdējo 12 mēnešu laikā	Jā, dzīves laikā
a)	Ārstējies no narkotiku atkarības *(jebkādā programmā)*	☐	☐	☐	☐
b)	Ārstējies no alkohola atkarības *(jebkādā programmā)*	☐	☐	☐	☐
c)	Ārstējies ambulatori pie narkologa	☐	☐	☐	☐
d)	Ārstējies narkotiku detoksikācijas programmā	☐	☐	☐	☐
e)	Ārstējies Minesotas programmā	☐	☐	☐	☐
f)	Ārstējies rehabilitācijas programmā	☐	☐	☐	☐
g)	Metadona programmā	☐	☐	☐	☐
h)	Buprenorfīna programmā *(Subutex, Subuxon)*	☐	☐	☐	☐
		1	2	3	4

T3. **Cik reizes pēdējo 12 mēnešu laikā Tu esi ārstējies/-usies no narkotiku atkarības?**

|___|___| reizes

T5. **Kāda veida ārstēšana bija pēdējo reizi?** *Lūdzu uzraksti!*

.....

T6. **Vai Tu gribētu ārstēties buprenorfīna (Subutex, Suboxon) programmā?**

1 ☐ Nē 2 ☐ Jā

T8. **Vai Tu gribētu ārstēties metadona programmā?**

1 ☐ Nē 2 ☐ Jā

T10. **Vai Tu ārstētos metadona programmā, ja to varētu saņemt centrā DIA+LOGS *(vai citā HPP, kas darbojas citā pilsētā)*?**

1 ☐ Nē 2 ☐ Jā

Turpmāk jautājumi tiem, kuri agrāk bijuši metadona vai buprenorfīna programmā, bet tagad nē

T11. **Kāpēc Tu vairs neārstējies metadona programmā?** *Lūdzu uzraksti!*

.....

T12. **Kāpēc Tu vairs neārstējies buprenorfīna (Subutex, Subuxon) programmā?** *Lūdzu uzraksti!*

.....

Turpmāk daži jautājumi par Tavu nodarbošanos

W1. **Ar ko Tu nodarbojies?** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Nemācos un nestrādāju
2 ☐ Mācos
3 ☐ Strādāju ar rakstisku līgumu un nodokļu grāmatiņu
4 ☐ Strādāju balstoties uz mutisku vienošanos
5 ☐ Cits variants *(lūdzu, uzraksti!)* .....

W2. **Kāds ir Tavs nodarbinātības statuss?** *(Atzīmē tikai VIENU izvēli)*

1 ☐ Pilna laika darbs (8 stundas dienā)
2 ☐ Nepilna laika regulārs darbs
3 ☐ Nepilna laika neregulārs darbs
4 ☐ Skolnieks/ students
5 ☐ Pensionārs vai invalīds
7 ☐ Reģistrējies kā bezdarbnieks
8 ☐ Bezdarbnieks (nav reģistrējies)
9 ☐ Cits variants *(lūdzu, uzraksti!)* .....

W4-W5. **W4. Vai pēdējo 30 dienu laikā Tu esi guvis/-usi ienākumus no sekojošiem avotiem?** *INTERVĒTĀJ, atzīmē VISAS ATBILSTOŠĀS atbildes pirmajā stabiņā!*

W5. no iepriekš minētajiem ir galvenais Tavu ienākumu avots? *INTERVĒTĀJ, atzīmē VIENU ATBILSTOŠO atbildi otrajā stabiņā!*

	W4. Guvis ienākumus	**W5.** Galvenais ienākumu avots
1 Darbs (neskaitot nelegālas aktivitātes)	☐	☐
2 Bezdarbnieka pabalsts	☐	☐
3 Sociālais vai cita veida pabalsts	☐	☐
4 Nauda no partnera, ģimenes vai draugiem	☐	☐
5 Narkotiku tirdzniecība	☐	☐
6 Zādzības	☐	☐
7 Prostitūcija	☐	☐
9 Cits variants *(lūdzu, uzraksti!)*	☐	☐

W6. **Cik dienas pēdējo 30 dienu laikā Tu strādāji, neskaitot tirgošanos ar narkotikām, prostitūciju vai citas nelegālas aktivitātes u.tml.?**

|___|___| dienas

W7. **Kādi pagājušajā mēnesī bija Tavi personīgie ienākumi, ņemot vērā visus ienākumus?**

|___|___|___|___| EUR

Turpmāk daži jautājumi par sociālo palīdzību

SP3. Vai Tu šobrīd saņem sociālo palīdzību?

1 ☐ Ne ⇒ **SP5. Jautājums** 2 ☐ Ja

SP4. Kāda veida sociālo palīdzību/ atbalstu Tu šobrīd saņem? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

Jautājumi tiem, kuri nesaņem sociālo palīdzību

SP5. Vai Tev ir nepieciešama sociālā palīdzība?

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja

SP6. Kāda veida sociālā palīdzība/ atbalsts Tev nepieciešams? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

Turpmāk daži jautājumi par ekspertīzēm

EX1. Vai pēdējā gada laikā Tev ir veikta narkotisko vielu ekspertīze?

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja

EX2. Vai kāda no veiktās ekspertīzes atbildēm ir bijusi pozitīva?

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja

Turpmāk daži jautājumi par ieslodzījumu

PR1. Vai Tu jebkad dzīves laikā esi bijis/-usi ieslodzījumā? Ja esi bijis/-usi ieslodzījumā, lūdzu, ieraksti, cik reizes!

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja, |___|___| reizes

PR2. Kurā gadā Tu pēdējo reizi atbrīvojies no ieslodzījuma?

|___|___|___|___|. gadā

PR3. Vai ieslodzījumā Tu lietoji narkotikas?

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja

PR4. Kādas vielas Tu lietoji ieslodzījumā? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

PR5. Vai Tu ieslodzījumā esi lietojis/-usi narkotikas injekciju veidā?

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja

PR6. Vai Tu ieslodzījumā esi lietojis/-usi kopīgus injicēšanās piederumus?

1 ☐ Ne 2 ☐ Ja

Anketas noslēguma daži jautājumi

ADD. Aptaujā mēs aplūkojām dažādus jautājumus. Varbūt ir jautājumi, kurus mēs Tev nepavaicājām, taču Tu vēlētos ko piebilst? *Lūdzu, uzraksti!*

.....

.....

Paldies par piedalīšanos aptaujā!